Kortfattet Fremstilling

af den ældste

Nordiske Runeskrift

og

den i de ældste Rune-Indskrifter

herskende Sprogform.

Af

P. A. Munch.

Christiania.

Feilberg & Landmark.

Trykt hos Carl C. Werner & Comp.

1848.

Forord.

I den af Hr. Unger og mig udgivne „Norrønasprogets Grammatik,“ Side VII i Fortalen, udtaltes det Haab, at Udgivelsen af et særskilt Skrift om Rune-Indskrifternes Læsning og Bedømmelse snart kunde finde Sted. Nærværende lille Skrift viser at dette Haab er gaaet i Opfyldelse, thi i den siden Grammatikens Udgivelse forløbne Tid ere imidlertid de nødvendige Rune-Typer blevne anskaffede af de virksomme Forlæggere, DHrr. Feilberg og Landmark. Kun har det af typographiske Grunde været umuligt at anvende et saadant Format, at Skriftet, hvis det, som hiin Fortale antyder, sammenheftes med Grammatiken, ganske vil passe dertil.

Da det — hvad jeg nedenfor i §§ 24 og 30 med Bestemthed har udtalt, og aldrig kan siges for ofte — for Enhver, som ikke besidder tilstrækkelig Kundskab i vort Oldsprog, er en absolut Umulighed at forstaa Runeindskrifter, maa man ikke vente at denne Anviisning skal være den i Oldnorsk eller overhoved i Oldnordisk Ukyndige til anden Hjælp, end at han derved maaskee kan lære at skjelne mellem ældre og nyere, eller egte og uegte Runer, og mærke sig, hvad han ved Rune-Indskrifters Afcopiering fornemmelig har at see hen til. Anviisningen er nærmest bestemt for dem, der allerede ere saa fortrolige med vort Oldsprogs grammatiske Former, saaledes som de aabenbare sig i de bedste Haandskrifter, at de uden Vanskelighed ville kunne opfatte Analogien mellem de sædvanligt forekommende, og de kun det allerældste Sprogstadium, eller Rune-Tidsalderen tilhørende Former. Det er altsaa hovedsageligen Grammati-

ken, eller endog blot Formlæren, hvormed nærværende Anviisning ifølge sin Natur kan beskjeftige sig; men den bliver derved ogsaa selv en sproghistorisk Udvikling af det ældste Sprogstadiums Lydlære og Formsystem, og heri bestaar, som jeg haaber, dens væsentligste Interesse og Nytte, endog for dem, der ellers ikke agte at beskjeftige sig synderligt med Runeindskrifterne selv.

Det er derfor ogsaa kun de ældste og egte Runer, hvorved jeg her fornemmeligt har dvælet. De yngre ere, hvad jeg nedenfor har paapeget, ej af sproghistorisk Interesse. Man kunde bedst betegne Forskjellen ved at kalde de første umiddelbare Runer, eftersom de umiddelbart fremstille Lydforholdene, de andre middelbare, eftersom de hver for sig kun repræsentere en bestemt Bogstav i det latinske Alfabet og blot gjengive Lydforholdene saaledes som de i dette fremstilles. Dem, som ville gjøre sig bekjendte med Runeskriftens senere Anvendelse og Udartelse, henviser jeg til Liljegrens „Runlära,“ et i mange Henseender fortrinligt Skrift.

Materialet, paa hvilket nærværende Anviisning er bygget, er, som det formodentlig maa være Flere bekjendt, misligt nok. Kunsten at afskrive Runeindskrifter er saaatsige først i de seneste Tider bleven ret forstaaet, og navnligen synes den af Hr. **P. G. Thorsen** udgivne Beskrivelse over den søndervissingske Runesteen, og hans uudgivne Samling af Runeindskrifter, hvilke han har haft den særdeles Godhed at vise mig, at bebude en ny Æra i denne Henseende. Ellers er man henviist til de tre Hovedsamlinger: Worms Monumenta, Göranssons „Bautil,“ og Liljegrens „Run-Urkunder.“ Det første maa desværre i det Hele taget ansees som ubrugeligt. Det andet derimod er langt bedre, og indeholder virkelig ikke faa Copier, der, kritisk undersøgte, maae erklæres for upaaklagelige. Det sidstnævnte Skrift indeholder det Væsentligste af de to førstnævnte, med mange Berigtigelser og flere Tillæg, der, hvorvel Alt heller ikke her er ganske paalideligt, dog sætter os istand til at bringe mangt og meget ganske paa det Rene, og fornemmelig, ligesom det og skeer i Astronomien, ved Observationernes Masse at rette Fejl, hvor fuldkommen Nøiagtighed i det Enkelte ej har kunnet op-

naaes. I den store Masse af Former findes saamange Gjentagelser af eet og samme Phænomen, at bestemte grammatiske Regler derpaa godt kunne bygges, isærdeleshed fordi Oldsprogets egne Former, sammenlignede med andre oldgermaniske Sprog, fornemmelig det ældste af dem alle, det Gotiske, frembyde saa sikkre, ubedragelige og ufravigelige Consequentser, at en bestemt Runeorthographi, saadan som den vilde have været fulgt, hvis Runeristerne besadde de nyere Tiders grammatiske Indsigter, allerede deraf ligesom paa Forhaand kan opstilles. Naar de Resultater, det sammenlignende grammatiske Studium i og for sig afgiver, paa det Allernøjeste stemme med de Former, hvilke nøjagtigt læste, ældgamle Indskrifter udvise, kan man ej længer nære nogen Tvivl om Systemets Rigtighed.

Jeg er i mine Undersøgelser om Runernes Lydbetegninger i eet Stykke kommet til et fra det hidtil antagne afvigende Resultat, nemlig at ᚬ i de ældste og bedste Indskrifter ej betegner O, men kun A eller en Modification af A. Mine Grunde derfor ere paa sit Sted (§ 3 og § 11) udviklede, og ville, som jeg haaber, findes fyldestgjørende. Jeg idetmindste har ej længer nogen Tvivl i denne Henseende.

Prøverne af Indskrifter, som til Slutning meddeles, ere efter de paalideligste af Göranssons i „Bautil" meddeelte Copier, efter enkelte, i Skand. Literaturselskabs Skrifter og andensteds meddeelte, Afbildninger, og efter nogle ad privat Vej erholdte, utrykte Tegninger, om hvis Paalidelighed jeg er overbeviist. At jeg i Aftrykket ej altid har kunnet antyde de forskjellige Former, under hvilke enkelte Runebogstaver fremtræde paa forskjellige Runestene, f. Ex. naar Skraastregen paa ᛅ, ᚴ og ᚬ i visse Indskrifter standser ved Verticalstregen, i andre fortsættes over paa den anden Side, og ᚬ i nogle Indskrifter vender med Skraastregerne den anden Vej, kan i sig selv intet gjøre til Sagen, efterdi Bogstavens Betydning ligefuldt bliver den samme; og Forskjellen, der ej viser sig mellem eenstydende Bogstavtegn i een og samme, men kun i forskjellige Indskrifter, ej kan betragtes anderledes, end den Ulighed i Bogstavdannelsen, der i sædvanlig Skrift altid finder Sted mellem forskjellige

Stregen, nemlig R, B og Þ, kunne dog ligesaa godt dannes med skarpe Kanter, nemlig ᚱ, ᛒ, ᚦ, og disse sidste Former ere næsten de almindeligste. Runealfabetets Lydbetegning var derhos meget simpel, og indskrænkede sig blot til det Allernødvendigste, uden at indlade sig paa nogen finere Skjelnen mellem Lydklassernes Underafdelinger. I denne Simpelhed vedligeholdt det sig ogsaa efter Christendommens Indførelse, indtil den latinske Bogstavskrift begyndte at blive mere almindelig. Dennes større Mangfoldighed af Lydbetegninger søgte man og at tillempe paa Runeskriften, som man ved Punkteringer og Tilsætninger udvidede i den Grad, at man omsider virkelig havde en Rune for hver latinsk Bogstav. Fra denne Tid skriver sig den stadige Brug af de saakaldte stungne eller punkterede Runer, der i den ældre Tid kun sjeldent forekomme; fra denne nyere Tid finder man og formelige Runehaandskrifter. Men da denne senere Runeskrift ikke længere slutter sig til de ældre Runers orthographiske System; da hver enkelt Rune kun er at at ansee som et eget Tegn for en tilsvarende latinsk Bogstav, og disse Runers Anvendelse saaledes blot kan bedømmes efter de for Brugen af de latinske Bogstaver vedtagne Regler: er deres nærmere Drøftelse os her uvedkommende.

2. Naar Runeskriften indførtes hos vore Forfædre, lader sig naturligviis ikke med Bestemthed udfinde. At de skulde have kjendt Runeskriften før Indvandringen i vore nordiske Lande, er lidet troligt. Snarere skulde man formode, at deslige Skrifttegn først ved Romernes nærmere Berørelse med Tydskerne optoges blandt de germaniske Nationer, og at Runeskriften i Norden saaledes ej kan være stort ældre end Christi Fødsels Tider. Dens almindelige Udbredelse i Norden var vistnok meget sildigere. Selv Benævnelsen rún ɔ: Hemmelighed, (hvoraf endnu det tydske „raunen," hviske i Øret) viser, at Runeskriften en Tidlang blot kan have været kjendt og anvendt

af nogle Faa, og disse Faa have rimeligviis blot været de fornemste i Landet, Kongerne og Offerforstanderne, thi Runeskriften stod i den nærmeste Forbindelse med Religionen og Gudsdyrkelsen. Det er af denne Grund ogsaa let begribeligt, hvorfor saa faa Runemindesmærker findes fra Hedenskabets Tider, thi først da den hedenske Gudsdyrkelse begyndte at komme i Forfald, og Religionshemmelighederne ej længer med Omhyggelighed bevaredes, først da kunde ogsaa Runeskriften komme i de Uindviedes Hænder og blive almindeligt udbredt. Af de til vor Tid opbevarede nordiske Runeindskrifter findes saaledes neppe nogen ældre end det 9de Aarhundrede, og det forstaar sig af sig selv, at det af de nordiske Lande, hvor Christendommen tidligst indførtes og det hedenske Religionsvæsen saaledes tidligst forfaldt, ogsaa har de ældste Runer at opvise. Danmark har saaledes ældre Runeindskrifter end Sverige, og Sverige, der, uagtet Hedenskabet her holdt sig længere end andensteds i Norden, alligevel gjennem Ansgár lærte Christendommen at kjende næsten ligesaa tidligt som Danmark, har ældre Runeindskrifter end Norge[1]. I det Hele taget synes det især at have været Sverige og Danmark, hvor Runeskriften blomstrede. De norske Runeindskrifter udgjøre kun et ubetydeligt Antal i Sammenligning med de danskes, og fornemmelig de svenskes, overordentlige Masse. I Sverige vedligeholdt ogsaa Runeskriften sig længere end i de øvrige nordiske Lande; den anvendtes til Indskrifter lige ned til Reformationstiden, og levede endnu i Folkets Erindring hen i det 17de Aarhundrede, ja maaskee længere.

---

[1] See herom Liljegrens runlära S. 58—61. Om Runernes mystisk-religiøse Anvendelse handler især Sigrdrífumál blandt Digtene i den ældre Edda.

II. Runealfabetet.

3. Det nordiske Rune-Alfabet bestaar af følgende 16 (oprindeligt 15?) Skrifttegn:

ᚠ ᚢ ᚦ ᚭ ᚱ ᚴ ᚼ ᚾ ᛁ ᛅ ᛋ ᛏ ᛒ ᛚ ᛘ ᛦ.

Med Hensyn til deres Navne og Betydning maa bemærkes:

ᚠ kaldes almindelig fé, og betegner F, hvis Træk man tildeels ogsaa gjenkjender. Den maa ogsaa, efter Benævnelsen Freys ætt, hvorom nedenfor, at slutte, have hedbet Freyr eller i den ældste Sprogform Frauir, paa Svensk Frør.

ᚢ kaldes Úr, og forklares i det norske Runekvad, som nedenfor meddeles, med „Gnist, Funke;“ snarere betegner dog Navnet, som i det tydske Runealfabet, „Urore.“ Den anvendes baade som U og V.

ᚦ kaldes þurs (Thusse) eller þorn (Torn); det sidste Navn er det almindelige for Bogstaven i det latinske Alfabet, hvori den er optaget af Angelsaxerne og vore Forfædre. Den betegner, som bekjendt, Th, og anvendes, ligesom þ i de ældste Haandskrifter, ogsaa som Ð.

ᚭ der ogsaa skrives ᚬ, er egentlig dobbelt ᛅ; den kaldes sædvanligviis óss, hvilket Ord allerede langt tilbage i Tiden ansaaes for at være det sædvanlige oldnorske Ord óss, Mund, ligesom og Bogstaven almindeligviis antages at betegne O. I de allerældste Indskrifter forekommer den imidlertid ikke; dette, i Forbindelse med dens sammensatte Form og den Omstændighed, at den første Runegruppe (see § 4) naar ᚭ regnes med, faar 6 Bogstaver, ikke, som hver af de to andre fem, berettiger os vistnok til at antage Bogstaven for noget yngre end de øvrige. Og da den nu i de ældste Rune-Indskrifter, hvor den forekommer, sjælden anvendes som O, men oftere som Á, (hvilket dens Form, dobbelt ᛅ, altsaa aa, nærmest udtrykker), ja endog allerofteft som simpelt A, synes det langt rimeligere at antage, at Navnet

egentlig burde skrives áss, ɔ: en As eller Aas, hedensk Gud. At den siden kunde komme til at betegne O, er let begribeligt, da man virkelig i de ældste Haandskrifter finder Á skrevet Ó eller ǫ, og Navnet áss netop skrevet ǫ́ss. Mærkeligt nok, kaldes Bogstaven ogsaa i tydske Runer Ós, men anvendes dog oftest som A. Man finder den ellers i nordisk Runeskrift ligesaa ofte skreven med de to Skraastreger til den høire Side.

ᚱ kaldes reið, allertidligst raiþ, Svensk rêþ, ɔ: Ride- eller Kjøretøi. Bogstaven er ligefrem det latinske R.

ᚴ kaldes kaun, sv. køn, en Byld, og betegner K og G. [Det angelsaxiske Navn er cên, der betyder Blus af Tyri-Ved, det tydske „Kien." Da man i Bogstavens Form snarere har de raae Træk af en brændende Fakkel, end noget, der kan minde om en Byld, skulde man fristes til at antage kaun for en Misforstaaelse af Formen kœn, der i Svensk udtales paa samme Maade som køn, og ligeledes maaskee kan have været Navnets norske Form. Af kœn, svarende til det tydske „Kien" have vi endnu en Levning i Ordet „Kønrog," tydsk „Kienrauch" eller „Kienruß."

ᚼ kaldes hagl, ɔ: Hagl, og betegner h, tildeels og gh. Undertiden findes denne Form brugt til at betegne A, og H findes isaafald udtrykt ved ᚺ eller ᚺ.

ᚾ, der og skrives ᚿ, kaldes nauð, sv. nøþ ɔ: Nød, og betegner N.

ᛁ kaldes iss, ɔ: Iis, og betegner I.

ᛅ eller ᛆ kaldes ár, ɔ: Aar, Afgrøde, og betegner A.

ᛋ kaldes sól, og betegner S, hvilken latinske Bogstavs Form tydeligt gjenkjendes. Man finder og Bogstaven S, især i norske Indskrifter, betegnet ved ᛌ, dog er denne Form maaskee noget nyere. For at skjelne mellem begge Former har man undertiden kaldet den første knésól.

ᛏ kaldes Týr, Navnet paa en af Aserne, og betegner T og D. Den skrives ogsaa ᛐ.

ᛒ har man, uvist hvorfor, kaldet bjarkan, uagtet det tilsvarende angelsaxiske Navn er berc, beorc, og ligeledes Runekvadet synes at forudsætte den almindelige Form björk, i de ældste Tider birk, bjark ɔ: Birketræ. Det betegner B og P.

ᛚ kaldes lögr, i ældste Tider lagur, Vand, Vædske, Log, og betegner L.

ᛘ kaldes maðr, Mand, Menneske, og betegner M. Den skrives og med tilsluttede Arme φ.

ᛦ kaldes ýr, et Digter-Udtryk for „Bue." Oprindeligen udtrykker den R i Enden af et Ord; naar dette R, hvad hyppigst er Tilfældet, kun er et Flexionsmærke, udtales det sædvanligt med en Bi-Lyd af en Vocal, der mest nærmer sig Ö eller E. I ældre Tider synes det, som om man af dette Slags R kun hørte en svag Consonantlyd, og paa de faa Steder i Norge, hvor Endelsen endnu bruges, hører man aldeles intet R, kun en dunkel Lyd af E eller O. Paa denne Maade synes det at være gaaet til, at ᛦ, hvad man oftere finder, kan bruges til at udtrykke en Vocallyd, der ligger imellem E og Ö.

4. De sexten Runetegn inddeles i tre Hovedgrupper (ættir), den første paa sex, de to andre hver paa fem Bogstaver; dog har vistnok heller ikke den første oprindeligen indeholdt flere end fem, da ᚬ, som ovenfor omtalt, snarest maa ansees som en senere optagen Fordobbling af ᛆ. Grupperne benævnes efter den første Bogstav i hver, Freys ætt, Hagls ætt, Týrs ætt. Paa denne Inddeling har man grundet et Slags Zifferskrift, som bestaar deri, at man istedetfor hver Rune sætter et Tegn, der paa eengang angiver den Gruppe, hvortil Runen hører, og Runens Plads i Gruppen. Saaledes kan Runen A betegnes ved en Vertikalstreg, med to Tverstreger til Venstre og fire Tverstreger til Høire, d. e. 4de Rune i 2den Gruppe. Hertil brugtes ofte de besynderligste Figurer, f. Ex. Fiske, hvor

Rygfinnernes Antal betegnede Gruppen, Bugfinnernes Pladsen i Gruppen; man har, efter Figurerne, flere Benævnelser paa slige Runer, som fiskrúnir, hringrúnir, hjalmrúnir, sjónrúnir, kisturúnir m. fl.

5. Man finder ofte Runeindskrifter, hvor Bogstaverne staa omvendt, andre, hvor de vende til den modsatte Side af den sædvanlige, og som læses fra Hoire til Venstre. Undertiden findes ogsaa enkelte Runer vendte den modsatte Vej, uden at det er Tilfældet med de andre i samme Indskrifter. Meget sædvanligt er det, at to eller flere Runer slaaes sammen i et eneste Forkortningsmærke, hvor Verticalstregen er fælles, f. Ex. ᛅᚢ for ᛅᚢ, o. fl. Disse Mærker lærer man let ved Øvelsen at kjende.

De stungne Runer ere ᚤ, y, ᚵ, g, ᛂ, e, ᛑ eller ᛑ, d, ᛔ, p, hvortil og kan foies ᛍ c og ᛆ eller ᛆ, æ (isaafald skrives A kun ᛅ); ᚯ, œ. De tidligst anvendte stungne Runer synes at have været ᛂ og ᚤ, forsaavidt man ellers kan være sikker paa, at de Runeindskeifter, hvor de skulle findes, ere rigtigt afskrevne, eller at ikke en senere Haand har tilfojet Punkterne for derved at lette Læsningen.

Anm. I en norsk Lovcodex, der for Ildebranden i 1728 bevaredes paa Universitetsbibliotheket i Kjobenhavn, men dengang med saameget andet brandt op, fandtes folgende gamle Verslinjer om Runerne, hvilke her meddeles efter Arne Magnussons paalidelige Afskrift, dog med berigtiget Orthographi:

ᚠ (fé) veldr frænda rógi,
fœðisk úlfr í skógi.
ᚢ (úr) er af illu járni,
opt hleypr hreinn á hjarni.

ᚦ (þorn?) veldr kvenna k[rillu][1]
kátr verðr fár af illu.
ᚬ (ós? áss?) er [leið][2] flestra ferða,
en skálpr er sverða.

[1] Saaledes gjettet. Kun udprikket i Afskriften. [2] Underprikket i Afskr.

ᚱ (reið) kveða rossum versta;
Reginn s[kóp][1] sverðit bezta.
ᚴ (kœn?) er beggja barna,
böl gerir nán fölvan.
ᚼ (hagl) er kaldastr korna.
Kristr scom[2]) heiminn forna.
ᚾ (nauð) gerir neppa kosti;
nœktan kelr í frosti.
ᛁ (ís) köllum brú breiða;
blindan þarf at leiða.
ᛅ (ár) er gumna góði (rettere gœði);
get ek, at örr var Fróði.

ᛋ (sól) er landa ljómi,
lúti[3]) ek helgum domi.
ᛏ (Týr) er einhendr ása;
opt verðr smiðr at blása.
ᛒ (björk) er laufgrœnstr líma;
Loki bar flærðar tíma.
ᛚ (lögr) er þat er fellr or fjalli,
foss[4]); en gull eru hnossir.
ᛘ (maðr) er moldar auki;
mikil er greip á hauki.
ᛦ (ýr?) er vetrgrœnstr viða;
vant er þar er brennr at svíða.

III. Nærmere Udvikling af Lydbetegningen.

6. Runeristerne vare ulærde Folk, og havde naturligviis aldrig studeret Grammatik eller Orthographi, men bogstaverede blot efter naturligt Instinct. Man kan derfor ikke vente, i Runeskriften at finde nogen aldeles strengt gjennemført, orthographisk Consequens, men Consequensen er dog altid stor nok, til at vi derpaa, især ved Hjælp af de Resultater, hvortil de nyeste Tiders Granskning af de nordiske Mundarters Lydsystem have ledet, kunne opstille de orthographiske Regler, som Oldtidens Runeristere, ifald de havde kjendt Grammatiken, nød-

[1] Udprikket i Afskr. [2] Saaledes i Afskriften; maaskee Feilskr. for skóp. [3] Saaledes istedetfor lýt. [4] egentl. fors.

vendigviis maatte have fulgt. At forresten Consequensen i deres Skrivemaade endda er saa stor, som man virkelig maa indromme den at være, kan ene tilskrives de nordiske Lydforholdes overordentlige Simpelhed og Regelmæssighed, især i de ældre Tider.

7. Med Hensyn til Runeskriftens Lydbetegning maa forst og fremst følgende Hovedregel bemærkes:

At man i den ældste Runeskrift, med Undtagelse af ᛅ, aldrig anvendte **fordobblede** Bogstaver, det være nu Vocaler eller Consonanter, men kun det **enkelte** Bogstavtegn. Saaledes skrives falla at falde, fala at forlange tilkjøbs, paa een Maade, nemlig ᚠᛅᛚᛅ; de accentuerede, det vil sige fordobblede, Vocaler, udtrykkes ikke forskjelligt fra de korte.

Om Vocalerne mærkes:

8. Det ældste Rune-Alfabet slutter sig paa det noieste til det nordiske Vocalsystem, der oprindelig kun erkjender tre Urvocaler, A, I og U. Af disse dannes alle de øvrige Vocaler, deels ved **Brydning**, som bestaar deri at en af de lukte Vocaler, I eller U, nærmer sig den aabne, eller A, og derved antager en Forandring; eller ved **Fordobbling**, der sædvanligviis udtrykkes ved Accentuation, eller endelig ved **Omlyd**, der kun forekommer i Afledning og Flexion, naar en mere lukt Vocal følger i næste Stavelse efter en mere aaben, som derved i Udtalen nærmer sig den lukte. Omlyden findes ikke i alle nordiske Mundarter i lige stor Udstrækning, og synes i Sprogets ældste Tider enten slet ikke, eller kun i en liden Grad at have fundet Sted. Saaledes fremkommer:

a) ved Brydning:

Af I mod A —: E, hvilket i Forstningen blot hed IA, der siden i mange Ord vedblev, fornemmelig i Oldsvensk; i mange Ord verler endog IA med I og E, f. Ex. spill, spell, spjall.

Af U mod A —: O, hvilket ligeledes ofte verler med U.

b) ved Fordobbling:

Af A —: AA ɔ: Á.

Af E —: EE ɔ: É.

Af I —: II ɔ: Í.

Af O —: OO ɔ: Ó.

Af U —: UU ɔ: Ú.

c) ved Omlyd:

1. formedelst et paafølgende I.

Af A —: E, hvilket vi her, for at adskille det fra det ved Brydning af I fremkomne, betegne Ë.

Af O og U —: Y.

Af Á —: Æ.

Af Ó —: Œ.

Af Ú —: Ý.

2. formedelst et paafølgende U:

af A —: Ö.

Til den oprindelige A-Klasse høre saaledes A, Ë, Ö, Á, Æ.

Til den oprindelige I-Klasse I, E (IA), Í, É.

Til den oprindelige U-Klasse U, O, Y, Ú, Ó, Ý, Œ.

Diphthongerne eller Tvelydene dannedes ved at udtale hurtigt efter hinanden tvende Vocaler af hver sin Klasse.

Af A og I dannedes saaledes AI, hvilket i Oldnorsk sædvanvanligviis blev udtalt og skrevet ËI, da I virkede Omlyd paa A. Hermed maa ej det AI forvexles, der undertiden betegner Ë (§ 10), og er kort.

Af A og U dannedes AU, hvilket ej maa sammenblandes med det AU, der undertiden betegner Omlyd af A (§ 10), og kun udgjor en kort Stavelse, medens AU udgjor en lang.

Af I og A dannedes IA, hvilket ligeledes udgjor en lang Stavelse, og ei maa forvexles med det ovennævnte IA, som blot er er en Brydning af I. I Oldnorsk, hvor I i deslige Tilfælde ombyttes med J, bliver Diphthongen IA, for at beholde sin Længde, til JÁ, Brydningen derimod blot til JA.

Af I og U dannedes IU, hvilket ligeledes i Oldnorsk ombyttes med JÚ og JÓ.

Af U og A dannedes UA, der i Oldnorsk er gaaet over til VA.

Af U og I dannedes UI, der i Oldnorsk ligeledes er ombyttet med VI.

Endelig er af Diphthongen AU, ved det af en paafølgende I bevirket Omlyd, dannet ËY, udtalt öi.

9. Runealfabetet har, naar undtages ᛆ, der, uagtet det meget tidligt synes at have været optaget i Rækken, tydelig viser sig at være en senere dannet Sammensætning, kun et eneste Vocaltegn for hver af de trende Vocalklasser tilligemed deres Afændringer. Hvad nu specielt Omlyden angaar, da maa det tillige mærkes, at Sproget i Runeskriften fordetmeste ingen anden Omlyd erkjender, end Afledningens, eller den stærke Omlyd, see Norrønasprogets Gramm. § 15.

10. ᛅ udtrykker saaledes A og Á, f. Ex. ᛅᚦᛅᚾ, AþAN ɔ: áðan, før; ᛅᚱᚠᛁ, arfi, Arving, ᛅᚱᚾᚢᛁᚦᚱ, Arnviðr; ᛅᚱ, ár, Aar.

Fremdeles Ë og Ö, som svag Omlyd af A, f. Ex. ᚠᛅᚦᚱ ɔ: fëðr; ᚠᛅᚦᚢᚱ, föður.

Rimeligviis ogsaa Æ, som svag Omlyd af Á, uagtet hidtil, saavidt vides, ingen Exempler derpaa ere fundne, især formedelst den Omstændighed, at der findes saa faa Ord med Æ, bevirket ved svag Omlyd, der egne sig til at benyttes paa Runestene.

Den stærke Omlyd eller Afledningss-Omlyden af A udtrykkes enten aldeles ikke, eller og paa temmelig ubehjælpelige Maader. Da Lyden af A derved gik over til Ë eller Ö (udtalt næsten som O), og man ingen anden Maade havde at tilkjendegive E og O, uden ved I og U, finder man ogsaa den

stærke Omlyd af A saaledes betegnet; f. Ex. ᛏᚱᛁᚴᛦ ɔ: drëngr, ᛁᚾᚴᛚᛅᚾᛏ Ëngland, eg. Angland, hvorfor man og finder ᛅᚾᚴᛚᛅᚾᛏ; ᛁᚠᛏᛁᛦ f. ëptir, eg. ᛅᚠᛏᛁᛦ; ᚼᛁᚱᛋᛁᛦ, hër-sir, eg. ᚼᛅᚱᛋᛁᛦ, hvilket ogsaa findes; ᚼᛁᚱᛒᛁᛅᚱᚾ istf. Harbjarn ɔ: Herbjörn; þINA, þITTA, þISI, overhovedet alle Former af Pron. dem. þessi, Norr. Sp. Gramm. S. 65; hvor man ogsaa ofte finder a, f. Ex. þANA, uagtet det ei er vist, om ikke i þessi den opr. Vocal kan have været I, som i det angelſ. þes, þeos, þis; ᚼᚢᚴᚢᛅ d. e. höggva, ogsaa ᚼᛅᚴᚢᛅ; ja endog undertiden i svage Omlydsformer efter I, hvor Ö oftere end ellers plejer at bibeholdes, endog i de Mundarter, der ellers ikke bruge svag Omlyd: ᛒᛁᚢᚱᚾ ɔ: Björn. Undertiden, og ved den stærke Ö-Omlyd oftere, finder man Omlyden betegnet ved en ligefrem Tilføjelse af det omlydvirkende Bogstav, f. Ex. GAVRVA ɔ: görva, AILTI ɔ: ëlti, forjage; BAISTr, ogsaa BISTr ɔ: bëztr. Ikke sjælden finder man en saadan stærk Omlyd bevirket ved det Slægtskab med V- og U-Lyden, der ligger i F, f. Ex. AVFT og VFT istedetfor AFT, ëft ɔ: ëptir, ja, hvis man kan antage Punkteringen i ᚢ̇ᚠᛏ, ᚢ̇ᚠᛏᛁᛦ, som stundom findes, for egte, er dette at ansee som et Forsøg paa at tilfredsstille begge Omlydsfordringer, saavel af F, som det i Afledningen liggende I.

Da der ingen Forskjel gjøres paa lange og korte Bogstaver, er det ifølge det foregaaende heller ikke at undres over, at man endog kan finde den stærke Omlyd af Á, nemlig Æ, udtrykt ved ᛁ, f. Ex. ᚾᛁᚱ, nær, ᚠᚱᛁᚾᛏᛁ, frændi; dog finder man naturligviis ogsaa ligefrem ᛅ ɔ: Á, f. Ex. ᛘᛅᛦ, már ɔ: mær, ᛅᚱᛋᛏᛁ, ársti d. e. ærsti.

Anm. Sammenstødet af A og I i Omlydsformen Ë, der i Udtalen ei er forskjellig fra E, bevirker og undertiden en Forvexling mellem ᛅ og ᛁ, f. ᛅᚱ f. ᛁᚱ ɔ: Relativ part. er, man finder og ᛋᛅᚱ f. sér.

11. Foruden ᛅ har man og, som allerede forhen bemærket, Runen ᛆ til at udtrykke A=Lyden. Nærmest maa den antages at skulle betegne det dobbelte ᛅ, da den (see § 3) kun er at ansee som en Binderune, hvor begge Skraastregerne ere anbragte over hinanden paa samme Verticalstreg. Paa en saadan Brug mangler man, skjønt denne Rune i det Hele taget sjælden forekommer, heller ikke Exempler, især deleshed i Navn=Sammensætninger af Ordet áss; f. Ex. ᛆᛋᛒᛁᚢᚱᚾ, Ásbjörn, ᛆᛋᛚᛆᚴᚱ, Áslákr. Imidlertid synes det dog rettest at antage at Tegnet egentlig kun betyder det korte A, eller maaskee en egen Modification deraf, og blot er anvendt til at betegne det lange Á saaledes som de øvrige korte Vocaltegn anvendes til at betegne de lange. Man finder nemlig ᛆ i gl. Indskrifter langt oftere anvendt til at betegne kort A, end langt Á; f. Ex. ᛋᛁᚾᛆ ɔ: sina (s. konu sina); ᚦᛆᚾᛅ f. þana ɔ: þënna; ᚦᛁᚾᛆ f. þina, d. s., ᚦᛆᚾᛋᛁ f. þansi; ᛁᛆᚱᛚ f. jarl; ᚼᛆᚾ f. hann, ᚼᛆᚾᛋ f. hans, ᛚᛆᚾᛏ f. Land. Lignende Exempler findes næsten paa hver Side i Liljegrens Run=Urkunder, og forsaavidt kan man antage Brugen af ᛆ i denne Betydning for afgjort. Men Anledningen dertil lader sig ogsaa ret godt paapege. I de fleste germaniske Sprog synes det korte A undertiden at have haft en Ureenhed i Udtalen, der snart bragte det til at nærme sig Ä, snart O. I Gotisk blev det forlængede A aldrig til Â, men oftest til Ê, stundom til Ô I Angelsaxisk lød det korte A foran M og N oftest som O, thi man finder om hverandre man og mon, land og lond, from og fram, comb og camb; i de angelsaxiske Runer er endog ᛆ, eller rettere den omvendte Form deraf, det hyppigst forekommende Tegn for A, ja bruges endog for Ä, hvor der skjelnes mellem dette og A, hvilket sidste isaafald faaer en lille Krog paa Tverstregerne. Rimeligviis har nu A i vort ældste Oldsprog i visse Tilfælde haft en lignende Ureenhed i Lyden,

(egentlig er vel endog Omlyden en Levning deraf) hvilken man søgte at betegne ved ᛆ, uden at dog nogen streng Consequens i dette Stykke kunde gjennemføres. Kunde nu ᛆ bruges for A, faldt det af sig selv, at det ogsaa kunde bruges for Á, og da Á, som forhen bemærket, i den ældste Anvendelse af de latinske Skrifttegn oftere betegnedes paa samme Maade som Ó, begriber man letteligen, hvorledes ᛆ efterhaanden kunde antages til at gjengive dette, hvilket vel og blev almindeligere, da Forskjellen mellem Ó og Ú, hvilke oprindelig betegnedes paa een Maade, mere og mere tiltog. For Ó findes neppe ᛆ i nogen ret gammel Runeindskrift, Flere synes ei engang at kjende det. Blandt de punkterede Runer udtrykker det derimod stadigt Ó, og betegner endog med forlængede Skraastreger eller en tilsat Tverstreg Œ.

At ᛆ forresten, naar det først betegner A, ogsaa kan betegne Omlyden af A, saavel Ë, som Ö, maaskee helst det sidste, er klart.

12. ᛁ udtrykker i Regelen:

Det rene I og Í, f. Ex. ᛁᚿᚴᛁ, Ingi, ᛋᛁᚿᛆ, sína o. s. v.

Det ved Brydning af I dannede E (§ 8, Grammatiken § 14), som i de ældste Tider ei var forskjelligt fra I, f. Ex. ᚼᛁᚦᛁᚿ ɔ: Heðinn, i de ældste Tider Hiþinn, siden Hiaþinn (hvoraf Hjaðningar); ᛁᚴ ɔ: ek, i de ældste Tider ik, siden iak, der bibeholdtes i Oldsvensk; ᛁᛋ ɔ: es, er, i de ældre Tider ias. Meget ofte finder man og denne Brydningsform ligefrem betegnet IA, f. Ex. IAS ɔ: es, NVRVIAGr d. e. Norvegr. At ᛁ naturligviis ogsaa kan betegne É, falder af sig selv, f. Ex. ᚼᛁᛏ hét, ᚼᛁᛦ hér, ᚠᛁᛚᛆᚴᛁ, félagi; imidlertid finder man denne Lyd undertiden ogsaa betegnet ved ᛦ, f. Ex. ᛚᛦᛏ, lét.

Hvorledes ᛁ, brugt som E, ogsaa kan bruges til at ud-

trykke Omlyden af A, neml. Ë, og af Á, neml. Æ, er forhen viist.

I Oldsvensk og Olddansk begyndte Diphthongerne tidligt at udtales som en enkelt lang Lyd, au som ø, ai eller ëi som ê. At man her derfor finder Diphthongen ai (ëi) ligesaaofte udtrykt ved ᛁ, som ved ᛅᛁ, er naturligt, f. Ex. STAIN og STIN, ɔ: stëinn. stênn, ᚦᛅᛁᚱ og ᚦᛁᚱ ɔ: þeir, þêr.

Undertiden forkortes Œ til en kort Lyd af e, f. Ex. norrenn el. norrinn f. norrœnn, her findes og undertiden i Runeskrift ᛁ, f Ex. ᚢᚱᛁᚴᛁᛅ ɔ: Úrækja. Istedetfor ᛁ, naar det skulde betegne en Lyd af E, altsaa Ë, E, Æ, Ê (ɔ: EI), sattes senere ᛂ.

Fremdeles bruges ᛁ til at betegne Halvvocalen J, der ogsaa først paa et senere Stadium har udviklet sig af det oprindelige I.

ᛦ synes, efter de faa Tilfælde, hvori det forekommer som Vocal, at have været brugt omtrent i samme Forhold til ᛁ, som ᛆ til ᛅ, dog saaledes, at det aldrig ligefrem udtrykker Lyden af I, men E og É, endog Ë, og begges stærkt omlydte Form Ö eller Y, f. Ex. ᛦᚠᛏᛁᚱ f. ᛅᚠᛏᛁᚱ ɔ: ëftir, öftir, ᚠᛦᛚᛅᚴᛁ ɔ: félagi, ᛏᚱᛦᚴ ɔ: dreng istf. ᛏᚱᛅᚴ el. ᛏᚱᛁᚴ, ᛚᛦᛏ ɔ: lét, sdr. af leiót; etsteds endog for det sædv. ᛅᚢᚴ ɔ: ok. Dette Forhold til ᛆ kan maaskee forklare, hvorfor man og kan finde ᛋᛆᛦ f. sér; her kunde man ej skrive ᛋᛦᛦ.

13. ᚢ udtrykker i Regelen

Det rene U og Ú, f. Ex. ᚴᚢᚦᚱᚢᚾ Guðrún;

Brydningsformen af U (§ 8), neml. O, der ogsaa i Haandskrifterne vexler med O, f. Ex. ᚴᚢᚾᚢᚾᚴᚱ konungr;

Det forlængede O, nemlig Ó, f. Ex. ᚠᚢᛏᚱ fótr, ᛘᚢᚦᛁᛦ móðir, ᚦᚢᚱ þórr.

Omlyden af de nævnte Vocalformer, nemlig Y (Omlyd

af U og O), Ý (Omlyd af Ú), og Œ (Omlyd af Ó), f. Ex. FVLKIR fylkir, þRVRIKR þrýrikr, NVRVN norrœnn, FVRA fœra.

Hvorledes ᚢ, brugt som O, ogsaa kan anvendes til at udtrykke Omlyden af A, neml. Ö, er forhen viist.

Ligesom ᛁ kan bruges til at udtrykke Diphthongen ᛅᛁ efter den svensk-danske Udtale, saaledes kan ogsaa ᚢ bruges til at udtrykke Diphthongen ᛅᚢ (AU, med Omlyd ËY), f. Ex. HVGr ɔ: haugr, FRVSTIN ɔ: Frëystëinn, Oldsv. Frøstênn.

Endelig bruges ᚢ ogsaa til at betegne den forhærdede Lyd af U, Halvvocalen V, ja endog det V, som ej har dannet sig af U, men er en svag Labial-Aspirat, forholdende sig til F, som Ð til þ; f. Ex. ᚢᚱᛅᛁᚦᚱ ɔ: vraiþr, oldn. rëiðr, see Gramm. § 7.

Det stungne eller punkterede ᚤ anvendes de faa Gange, det i ældre Haandskrifter forekommer, til at betegne Y og Ý. Et enkelt Sted synes Omlyden af ᚢ at være betegnet ᛁᚢ.

14. Diphthongerne fremtræde i Runeskriften i deres oprindelige Skikkelse, nemlig ᛅᛁ (AI, senere omlydt til ËI), ᛅᚢ (AU med dens Omlyd ËY), ᛁᚢ (senere JÚ, JÓ), f. Ex. ᛋᛏᛅᛁᚾ stëinn, opr. stainn; HAVGr haugr, FRAVSTAIN Frëysteinn, LIVFr ljúfr, þIVþ þjóð. Paa et Par Steder skal der staa ᛅᛁ istedetfor ᛅᚢ, udtrykkende EY; det er dog et Spørgsmaal, om man ej har læst Fejl, og om der ej egentlig har staaet ᛅᚢ (ɔ: ᛅᚢ), hvoraf den øverste Tverstreg er bleven forslidt. Hvorledes ᛅᛁ efter den oldsv. og oldd. Udtale kan blive til ᛁ, ᛅᚢ til ᚢ, er forhen omtalt i §§ 12, 13. Hvorledes ᛁ her kan komme til at staa istedetfor ᛅᛁ (her udtalt ê), og ᚢ istedetfor ᛅᚢ (her udtalt ø), er ligeledes forhen omtalt (§§ 12, 13). Imidlertid har man og Exempler paa, at Diphthongen AI, paa Angelsaxernes Maade, i Oldsproget sammendrages til Á; man kan derfor ej undres over, at ᛅᛁ i Runeskrift ogsaa, hvorvel sjel-

den, skrives ᚼ ɔ: Á. Conj. ok, der egentlig er en Sammendragning af auk, skrives AVK.

Om Consonanterne mærkes:

15. Den nordiske Udtale erkjender de sædvanlige Klasser af egentlige Consonanter, nemlig Læbebogstaver, Tungebogstaver og Ganebogstaver. Enhver af disse Klasser indeholder fire Skikkelser af den samme Grundlyd, nemlig to ikke aspirerede, en haard og en svag, og to aspirerede, en haard og en svag; til hver Klasse slutter sig desuden en dermed beslægtet Næse-Lyd.

Læbebogstaverne (labiales) ere:

Uaspirerede: haard: P, svag: B.
Aspirerede: haard: F, svag: V.
Næselyd: M.

Tungebogstaverne (linguales) ere:

Uaspirerede: haard: T, svag: D.
Aspirerede: haard: Þ, svag: Đ.
Næselyd: N.

Ganebogstaverne (gutturales) ere:

Uaspirerede: haard: K, svag: G.
Aspirerede: haard: H, svag: Gh.
Næselyd: Ng.

For den svage Aspiration af Næselyden og Gutturalklassen mangler saaledes det sædvanligt brugelige oldnordiske latinske Alfabet egne Tegn. I ældre Tider betegnedes Ng ved ŋ.

Desforuden findes de flydende (liquidæ) Consonanter L og R og Hvislelyden S.

C, Q, X, Z og W komme her ej i Betragtning, da de enten blot ere forskjellige kalligraphiske Betegnelser for en af de forhen nævnte Consonanter, som C og Q for K, eller Sammensætninger, som X for Ks, Gs, Hs, Z for Ts, Ds, Þs, Đs, og W for VV. De tilhøre saaledes ej Udtalen, kun Alfabetet.

Det maa fremdeles merkes, at den nordiske Udtale i Enden af Stavelser, eller mellem to Vocaler, egentlig af hver Consonantklasses fire Lyde kun tillader tvende, enten den haarde uaspirerede, eller den svage aspirerede, undtagen efter L, der i Regelen fordrer F, D og G, f. Ex. halfr, (sjelden skrevet halvr, halbr), halda, helgi; altsaa taales af Læbebogstaverne kun P og V, af Tungebogstaverne kun T eller Ð, af Ganebogstaverne kun K eller Gh. Hvor altsaa efter Etymologien i deslige Tilfælde et B eller F skulde findes, bliver det til V; D eller Þ bliver til Ð; G eller H bliver til Gh. Imidlertid er det kun Tungebogstavernes Klasse, hvor dette overholdes i Orthographien, idet nemlig D eller Þ i slige Tilfælde bliver til Ð; thi istedetfor V, som i Udtalen høres, sættes F, og istedetfor Gh, som ogsaa høres, kun G, f. Ex. hafa f. hava, opr. haba; slëginn f. sleghinn, opr. slahinn[1]. Kun i et enkelt Tilfælde forandres dog altid denne svage Aspiration til den stærke, nemlig naar et T følger umiddelbart efter; da bliver V til F, f. Ex. ëftir istedetfor ëvtir; Gh til H, hvilket sidste dog, da H i saadanne Tilfælde i Oldn. enten assimileres (see Gramm. § 9), eller bliver til K, kun kan sees af det Angelsariske og Gotiske, f. Ex. aihta af aigan; Ð bliver til Þ, men ombyttes, for Tydelighedens Skyld, med S eller Z, f. Ex. bazt f. baþt. Alt dette overholdes nøje i Udtalen, om det end ikke iagttages i den sædvanlige Retskrivning, hvor man almindeligviis istedetfor ft sætter pt, f. Ex. ëptir. Nasalerne M, N og Ng sammenflyde hver med sin tilsvarende Aspiration til en Fælleslyd, der dog ej kan udtrykkes uden ved MB, ND og NG[2], hvorfor og de svage Uaspirerede i disse

[1] I mange Haandskrifter findes alligevel det rette, nemlig V og Gh; ligesaa findes Þ istedetfor Ð.

[2] Denne Fælleslyd skulde egentlig betegnes NgG, (vi bruge her Tegnet Ng af Mangel paa et eget Mærke for Nasallyden Ng). Thi naar

Tilfælde fremtræde. MP, NT og NK eller rettere NgK kunne i Regelen ej forekomme i Rodstavelser, uden ved Sammendragning eller efter en lang Vocal, men assimileres til PP, TT og KK, see Gramm. § 9; dette er derfor og Tilfældet, hvor ND og NG i Præteriter og Imperativer forstærkes til NT, NK, vatt f. vant (vand), batt f. bant (band), sprakk f. sprank (sprang).

Foran L og R gaar almindeligviis, idetmindste i Udtalen, MM over til MB, og foran R NN over til ND, hvilket dog sjælden skrives; thi istedetfor MB sættes oftest M, f. Ex. kuml f. kumbl ɔ: kumml, istf. ND sættes Ð, f. Ex. maðr f. mannr; dog finder man en Mængde Former med NR, f. Ex. Finnr og Fiðr, vinnr o. s. v., ligesom dette ikke gjælder det oprindelige ND, f. Ex. vindr, hvor ND bliver staaende.

Hvorledes RS bliver SS, SÐ (Sþ) bliver ST, ÐD bliver DD, ÐT bliver TT, GK bliver KK, og andre lignende, let forklarlige Assimilationer, see Gramm. § 9.

16. Det egte Rune-Alfabet har for hver af de tre Hovedklasser af Consonanter, Nasalerne ikke iberegnede, kun tvende Lydtegn, et for de ikke-aspirerede, og et for de aspirerede.

Læbebogstaverne ere saaledes:
Uaspireret: ᛒ; Aspireret: ᚠ.
Tungebogstaverne ere:
Uaspireret: ᛏ; Aspireret: ᚦ.
Ganebogstaverne ere:
Uaspireret: ᚴ; Aspireret: ᚼ.

17. Paa denne Maade udtrykker ᛒ baade B og P, (hvil-

---

man f. Ex. betragter Ordet engi, sammensat af ein og gi, bliver det sidste n i ein allerede ved Sammenstødet med G til Ng, hvortil nu Stavelsen gi føjes.

fet sidste forøvrigt ej forekommer i Begyndelsen af noget egte germanisk Ord), BB og PP. ᚠ udtrykker, foruden F, ogsaa den svage Labial-Aspiration, ligesom i det senere Skriftsprog, hvor man kun sjælden benytter sig af V som Ind- eller Udlyd, f. Ex. hafa, ikke hava, oprind. haba; men i Runeskriften indtræder ogsaa ᚠ regelmæssigen foran ᛏ, hvor det senere Skriftsprog oftest sætter P, f. Ex. ᛅᚠᛏᛁᚱ, senere ëptir, sjældnere ëftir. Undertiden finder man ᛒ efter ᚱ, hvor der ellers skulde ventes ᚠ, f. Ex. ᚢᛘᚼᚢᛅᛁᚱᛒᛁᛋ, umhvërfis. I de yderst faa Tilfælde derimod, hvor den bløde Læbe-Aspiration begynder Ordet, og hvor det senere Skriftsprog altid har V, undertiden ᚢ, bruger Runeskriften ogsaa ᚢ, f. Ex. ᚢᛁᚴ, vik, ᚢᚱᛅᛁᚦᚱ, vraiþr (VR i Begyndelsen af Ord forekommer forøvrigt kun i Oldsvensk og Olddansk, ikke i Oldnorsk, der enten udelader V, eller skriver Ru, f. Ex. Oldsv. vrangr, Oldn. rangr, ruangr; Oldsv. vrêþr, opr. vraiþr, Oldn. rëiðr eller ruëiðr). Foran et U, Ú, Y eller Ý udelades V i det almindelige Skriftsprog, og ligeledes i Runeskriften; f. Ex. ᚢᛚᚠᚱ, ikke ᚢᚢᛚᚠᚱ eller ᚠᚢᛚᚠᚱ. Exempler paa de andre nysanførte Lydbetegninger ere ᚢᛒᛁ ɔ: Ubbi, ᚴᛅᛒᛁ ɔ: kappi, ᚼᛅᚠᛅ ɔ: hafa, ᚼᛁᛅᛚᛒᛅ ɔ: hjalpa.

Nasallyden M foran B, eller den sammensmeltede Lyd Mb, see § 15, udtrykkes oftest ved det blotte ᛒ, sjeldnere ved ᛘᛒ eller ᛘ, f. Ex. ᚴᚢᛒᛚ, d. e. kuml, sjældnere ᚴᚢᛘᛒᛚ og ᚴᚢᛘᛚ. Ellers svarer ᛘ ganske til det senere Skriftsprogs M.

Anm. I den senere Runeskrift betegnes P med den stungne Rune ᛔ.

18. ᛏ udtrykker baade T og D, TT og DD; f. Ex. ᛏᚢᛏᛁᚱ ɔ: döttir; ᚦ udtrykker, ligesom i de ældste Haandskrifter, baade Þ og Ð, f. Ex. ᚼᛁᚦᛁᚾ ɔ: Heðinn. Overgangen fra Ð til T efter S gjør sig i Runeskrift endnu ikke altid gjældende; man finder saaledes Formen röisti (opreiste),

oprindelig rais-di, siden raisði, ofte, ja maaskee oftest, skrevet ᚱᛅᛁᛋᚦᛁ, eller efter sv. Udtale ᚱᛁᛋᚦᛁ (ɔ: rêsti), sjeldnere ᚱᛅᛁᛋᛏᛁ, ᚱᛁᛋᛏᛁ. Da Ordet rista (indhugge), Præt. rëist, opr. raist, har i Plur. ristum, ristu, medens rëisa har reistum, reistu, kan man, naar det sidste efter den oldsv. og oldd. Udtale skrives med det blotte ᛁ istedetfor ᛅᛁ, og naar tillige det sidste skrives med ᛏ istedetfor med ᚦ, let forverle Formerne. Finder man ᚦ i Ordet, kan man dog aldrig tage Feil, da ᚦ aldrig kan bruges i Former af rista, hvor T tilhører Roden; ligeledes er det et godt Mærke, naar man finder ᛅᛁ, da denne Dipthong aldrig kan findes i Plur. af Præt. rëist, see Gramm. § 28. Naar der saaledes staaer: RISþV STIN eller RAISþV STAIN, da er det: rëistu stëin, „reisede Stenen;" RISTV RVNAR derimod er „ristu rúnar," ristede Runer. — LD udtrykkes oftest ved ᛚᛏ, uden Aspiration, ligesom i det senere Skriftsprog D efter L ei aspireres i Regelen.

Fælleslyden ND udtrykkes vel med ᚾᛏ, men ligesaaofte ved det blotte ᛏ, f. Ex. ᛚᛅᛏ ɔ: Land. (Kun en eneste Gang, saavidt man veed, ᛚᛅᚦ, der dog ogsaa kan betegne láð). NN foran R udtrykkes, som det lader, stadigt ved ᚦ i Ordet ᛘᛅᚦᚱ, ligesom i det senere Skriftsprog, ligeledes i Former af Ordet gunn ell. guðr, Krig; f. Ex. i ᚴᚢᚦᚠᛅᛋᛏᚱ ɔ: Guðfastr eller Gunnfastr, ᚴᚢᚦᛒᛁᛅᚱᚾ ɔ: Guðbjörn, Gunnbjörn. Derved kunne flere Tvetydigheder indtræde, thi góð, Fem. af góðr, god, guð ɔ: Gud, og kuð, Fem. af kuðr d. e. kunnr, skrives aldeles eens ᚴᚢᚦ. Da NT i Rodstavelser endogsaa oftest udtales TT, see § 15, falder det af sig selv, at det blot skrives med ᛏ.

Forresten synes man heller at have anvendt ᛆ foran ᚾ, end foran andre Consonanter, f. Ex. ᚼᛆᚾ f. han, ᛚᛆᛏ f. land, see § 11. Om nu dermed virkelig betegnes nogen Forskjelligheb i Udtalen, eller om det kun er skeet fordi ᛅᚾ let kunde smelte sammen, naar de stode saa nær, eller fordi begge disse

Runer, sammenbundne, kunde forverles med ᛏ, er vanskeligt at afgjøre. At man ved en Form som ᛆᚾᛆᚾ, der findes paa Glavendrupstenen, kan have tænkt at udtrykke ánán ɔ: annann, med assimilerede N, er ej urimeligt.

Anm. I den senere Runeskrift betegnes D ved den stungne Rune ᛐ eller ᛑ.

19. ᚴ udtrykker baade K og G, KK og GG, f. Ex. ᚴᚢᚦᚱ ɔ: góðr, ᚼᛆᚴᚢᛆ ɔ: höggva. Efter § 15 skulde man og vente at finde ᚼ, hvor der skulde staa Gh, men dette er dog ikke ofte Tilfældet; man finder sædvanligviis ᚴ, f. Ex. ᚼᛆᚢᚴᚱ hugr, ᚱᛆᚴᚾᚢᛆᛚᛏᚱ Ragnvaldr, sjælden ᚱᛆᚼᚾᚢᛆᛚᛏᚱ. Naar man etsteds skal have fundet ᛚᛆᚠᚦᛁ til at udtrykke lagði, da er det vist kun enten Fejllæsning eller Fejldannelse af ᚴ, der ved en Splintring let kan komme til at ligne et ᚠ.

Nasallyden Ng udtrykkes i de tydske Runer ved et eget Tegn, kaldet Ing, gotisk Ingus, sammensat af tvende Tegn for K eller G. Ogsaa i den gotiske Bogstavskrift udtrykkes Ng ved GG, og NgK ved GK. Analogt hermed finder man ofte i Runeskrift den egentlige Nasal Ng, og Fælleslyden NG (egentl. NgG) udtrykt som GG, det vil sige med enkelt K, og det samme gjelder da naturligviis og om den sjældne Combination NK. Dog er det heller ikke sjældent at finde ᛆᚴ ligefrem skrevet; man finder f. Ex. ᛁᚾᚴᛚᛆᚾᛏ og ᛁᚴᛚᛆᛏ ɔ: Ëngland, ᛁᚾᚴᛁᚴᛆᚱᚦᚱ og ᛁᚴᛁᚴᛆᚱᚦᚱ Ingigërðr.

Da K og G foran lukte Vocaler Ë, E, É, I, Í, Ö, Œ, V, U, Ú, Y, Ý udtales blødt, nemlig med en Bilyd af J, finder man oftere i slige Tilfælde et ᛁ sat efter ᚴ, endog hvor Omlyden af A ej er udtrykt, f. Ex. ᚴᛁᛆᚱᛆ ɔ: gjëra.

ᚼ kan, som det er anmærket, undertiden anvendes til at betegne Gh, f. Ex. ᚱᛆᚼᚾᛆ Ragna, ᛋᛁᚼᚾᛆ signa. Undertiden finder man det udeladt i Begyndelsen af Ord, f. Ex.

ᛅᚾ f. han, IALPA f. HIALPA og altid i Sammensætninger efter Gh, f. Ex. ᛋᛁᚴᚢᛅᛏᚱ ɔ: Sighvatr. At ᚼ undertiden betegner A, og at H ofte udtrykkes ved den tydske Rune ᚺ, er forhen anmærket, og vedkommer ej Lydlæren.

H foran R udelades kun yderst sjeldent, men sættes undertiden bagefter, f. Ex. RHAFN f. HRAFN; ja endog RVHALDR f. HRVALDR.

Anm. I den senere Runeskrift betegnes G ved den stungne Rune ᚵ.

20. Om ᛚ er intet at anmærke, uden at den Assimilation af DL eller ÐL til LL, som i det senere Skriftsprog er sædvanlig, i Runeskriften er sjældnere; man finder f. Ex. oftere ᛘᛁᚦᛚᛁ end ᛘᛁᛚᛁ ɔ: milli.

21. S skrives som ovenfor bemærket, baade ᛋ og ᛌ. De bruges iflæng, imidlertid kan det ikke negtes, at ᛋ forekommer i Indskrifter, der aabenbart ere ældre end nogen af dem, hvori ᛌ forekommer, og at navnligen dette sidste ej synes at være anvendt, forend allerede enkelte stungne Runer vare komne i Brug. — Det maa forresten mærkes, at der i de germaniske Sprog gives mange Ord, der langt tilbage i Tiden bleve skrevne med S, men hvori senere dette S er ombyttet med R, f. Ex. Comparativ-Endelser paa -ri, der i sin Tid lød -si, ëir, Erts, fordum ais. Af disse Former med S have i det ældste Oldnordiske endnu følgende vedligeholdt sig: Conjunctionen es, senere er; og af Verbet ek em, jeg er, Formerne: þú est, hann es (almindeligviis ert, er); ek vas, þú vast, han vas (alm. var, vart, var); Imperativet ves (ver), Infinitivet vesa (senere vera) og Participet vesandi (senere verandi). At S i disse Former fortrinsviis findes i den gamle Runeskrift, er naturligt, da denne netop fremstiller Sproget i en særdeles gammel Skikkelse. Man finder saaledes oftere ᛁᛋ, ᛁᛅᛋ, end ᛁᛦ, ᛁᛅᛦ; ligeledes ᚢᛅᛋ, o. fl.

Z, der i den sædvanlige oldn. Skrift anvendes til at betegne ds, ts, findes ikke i de egte Runer, og man bruger i dette Tilfælde blot ᛋ, f. Ex. ᚴᚢᛅᛋᚴ ɔ: kvazk.

22. ᚱ udtrykker R i Begyndelsen, tildeels ogsaa i Enden af Ord, men som Udlyd bruges dog ofteſt ᛦ, hvis Udtale, som forhen anmærket, maa have været temmelig svag, siden den kunde gaa over til Ö eller Y, ja tildeels endog udelades, f. Ex. ᚼᛁ f. ᚼᛁᛦ ɔ: hér. At man istedetfor ᚱ i visse gamle Former finder ᛋ, er i forrige § anmærket.

23. Opstiller man efter det Foregaaende Normalregler for Rune-Orthographien, saadan som den maatte have været i den ældste Runeperiode, især hvis Runeristerne havde kjendt Grammatiken, blive de, henførte til Orthographien i den sædvanlige latinske Skrift, følgende:

Alle Vocaler af A-Klassen, eller A, Á, Ë, Ö, Æ, udtrykkes ved ᛆ, tildeels ved ᛅ, og Omlyden lades helst ubetegnet; vil man betegne den, foretrækkes ᛆᛁ og ᛆᚢ for ᛁ og ᚢ; og Ö, endog Ë kan undertiden endog udtrykkes ved ᛦ.

Alle Vocaler af I-Klassen, eller I, Í, E, É, udtrykkes ved ᛁ; E og Brydningen JA ogsaa aldeles rigtigt ved ᛁᛅ; E, É og Y kunne undertiden udtrykkes ved ᛦ.

Anm. Undertiden findes i Oldnorsk I ved stærk Omlyd af et følgende V forandret til Y, f. Ex. Yngvi, ykkar, ja endog Ö, f. Ex. sökkva; i saadanne Tilfælde bruges i Runeskrift ikke ᚢ, men alene ᛁ, f. ᛁᛆᚴᚢᛁ, ᛁᚴᛆᚱ.

Alle Vocaler af U-Klassen, eller U, Ú, O, Ó, Y, Ý, Œ, udtrykkes ved ᚢ.

Diphthongen ËI (eg. AI) udtrykkes bedst ved ᛅᛁ, mindre godt ved ᛁ; AU bedst ved ᛅᚢ, mindre godt ved ᚢ; den forhenværende Diphthong JÁ ved ᛁᛅ, JÓ og JÚ ved ᛁᚢ.

Halvvocalerne J og V udtrykkes ved ᛁ og ᚢ.

B, PP, BB, MP og MB, udtrykkes ved ᛒ.

P, naar den ej staar foran T, udtrykkes ligeledes ved ᛒ, foran T ved ᚠ.

F udtrykkes ved ᚠ; en sjælden Gang efter R (og maaskee efter L) ved ᛒ.

V udtrykkes ved ᚢ.

T, D, TT, DD udtrykkes ved ᛏ.

Þ og Ð udtr. ved ᚦ.

N udtr. ved ᚾ, undtagen naar det udelades foran ᛏ og ᚴ.

K, G, KK, GG, Gh, udtrykkes ved ᚴ, det sidste stundom med ᚼ.

NK (ɔ: NgK), Ng enten ved ᚴ eller ved ᚾᚴ.

H udtrykkes ved ᚼ.

L udtr. ved ᛚ, R ved ᚱ og i Enden af Ord ᛦ; S og Z ved ᛋ eller ᛌ.

Endelig bemærkes, at man kan lade Stavelsen ᛅᚠᛏ omlyde til ᛅᚢᚠᛏ, sjældnere ᚢᚠᛏ.

Vilde man paa denne Maade skrive Begyndelsen af Hávamál, maatte det være saaledes:

ᚴᛅᛏᛁᛦ ᛅᛚᛅᛦ
ᛅᚦᛦ ᚴᛅᚴᛁ ᚠᚱᛅᛘ
ᚢᚠ ᛋᚴᚢᚦᛅᛋᚴ ᛋᚴᚢᛚᛁ
ᚦᚢᛁᛅᛏ ᚢᚢᛁᛋᛏ ᛁᛋ ᛅᛏ ᚢᛁᛏᛅ
ᚼᚢᛅᛦ ᚢᚢᛁᚾᛁᛦ ᛋᛁᛏᛁᛅ
ᛅᚠᛚᛅᛏᛁ ᚠᚢᚱᛁᛦ.

ᚴᛁᚠᛅᛏᛦ ᚼᛅᛁᛚᛁᛦ
ᚴᛅᛋᛏᛦ ᛁᛋ ᛁᚾ ᚴᚢᛘᛁᚾ
ᚼᚢᛅᛦ ᛋᚴᛅᛚ ᛋᛁᛏᛁᛅ ᛋᛁᛅ o. s. v.

IV. Om Runesprogets grammatiske Former.

24. Jo ældre det Udviklingstrin er, paa hvilket et Sprog fremtræder, desto strengere og mere iøjnefaldende ere dets grammatiske Former. Dette gjelder ogsaa i fuldeste Maal de germaniske Sprog, og navnligen det Old-Nordiske, hvis ældste haandskriftlige Levninger fremstille det i den reneste og strengeste, om just ikke eleganteste, Form. Da nu Runeindskrifterne ere endnu ældre Sproglevninger end de ældste Haandskrifter, vi kjende, maa man i deres Læsning og Forklaring gaa ud fra den bestemte Forudsætning, at de af den oldnorske Grammatik bekjendte grammatiske Regler ere deri paa det strengeste overholdte, og at alle de Former, der ellers paapeges som de ældste, især høre hjemme paa Runestene. Det er derfor en stor Fejl, hvori saamange Runelæsere have gjort sig skyldige, at de uden Videre have antaget Tilstedeværelsen af Former, som hverken nogensinde have existeret, eller ifølge den grammatiske Consequens kunne have existeret i Oldsproget. De synes at have gaaet ud fra den naive Forudsætning, at der i Runeskriften ej egentlig var Spørgsmaal om Grammatik eller streng Consequens, men at man, eftersom det faldt sig, kunde antage gamle og nye, virkelige eller indbildte Former brugte om hinanden; de synes endog ved Runelæsning at have anseet nøjere Kjendskab til Oldsproget paa en vis Maade overflødig. Nu er det vel saa — hvad der ogsaa ovenfor er paapeget — at Runeristerne, der i deres Retskrivning blot fulgte et Slags Instinct, ej sjælden gjorde sig skyldige i en eller anden lille Inconseqvens; men denne Inconseqvens viser sig dog kun i uvæsentlige Enkeltheder, og aldeles ikke i Formerne selv; ogsaa kan vistnok ved Indhugningen en eller anden Streg være forglemt eller sat formeget, f. Ex. ᚴ istedetfor ᚠ, eller omvendt; eller ᛁ istedetfor ᚾ o. s. v.; naar et Ord slutter, og et andet

begynder med samme Bogstav, er ofte disse Bogstaver udeladte, enkelte Bogstaver kunne være omsatte m. m., saa at man er nødt til at gjøre en eller anden Conjectur; men Resultatet, som man faar ud, maa dog nødvendigviis stemme med de velbekjendte grammatiske Regler, og man kan være overbeviist om, at en Læsning, der opstiller grammatiske urigtige Former, selv er aldeles urigtig.

De grammatiske Former behøve ej her i sin Heelhed at opstilles, da de maa forudsættes som bekjendte for den, der indlader sig paa Runelæsning, i hvilken man ingen Vej vil komme, uden fortroligt Kjendskab til vort Oldsprog. Vi kunne saaledes i Almindelighed, hvad denne Sag angaar, henvise til Grammatiken. Men der gives enkelte ældgamle Former, der saaatsige udelukkende tilhøre Runesproget, og disse maa vi derfor her nøjere omtale.

25. Med Hensyn til Flexionen i Almindelighed gjentage vi, hvad der ovenfor er bemærket, at den ved Flexions-Endelser bevirkede Omlyd i Almindelighed ikke fremtræder, eller i alle Fald kun i Former af den anden Declination, hvor maaskee ogsaa noget mere end den blotte Flexionsvocal har været tilstede. Og dog er det blot saa, at den i disse Tilfælde kan fremtræde, i Regelen fremtræder den ej. Ogsaa med Aflednings-Omlyden maa man omtrent sige det samme, at den kan, men ej behøver at fremtræde, allermindst, naar den omlydvirkende Vocal selv er tilføjet. Hvor der oprindelig ere to Afledningsvocaler, f. Ex. i gëra el. göra, der oprindelig har heddet garuia, garvja, er almindeligviis blot V bibeholdt, I derimod bortkastet, ofte uden Omlyd, f. Ex. ᚴᛆᚢᚱᚢᛆ, ᚴᛆᚱᚢᛆ, dog ogsaa ᚴᛆᚢᚱᛆ, ᚴᛁᚱᛆ, ᚴᛁᛆᚱᛆ. Flexionsmærket -r bortfalder undertiden, see § 22.

26. Verbernes Aflydsforandringer overholdes strengt,

og Formerne komme paa en vis Maade til at nærme sig de gotiske, eftersom den Diphthong, vi ellers ere vante til at see fremtræde som ËI, her viser sig i sin oprindelige Form som AI; mellem U og O, f. Ex. i lukum, lokinn, er ingen Forskjel; ogsaa Participet heder „lukinn;“ istedetfor jó, jú, kommer den oprindelige Diphthong IU. Reduplicationens Sammendragning i en eneste Stavelse er dog allerede i Runeindskriften fuldstændig; man finder f. Ex. ᚼᛁᛏ (ɔ: hét), ᛚᛁᛏ eller ᛚᛦᛏ (ɔ: lét) uden noget Spor af en mere udvidet Form, som hëihëit, lëilót; kun af Ord med a i Præsens finder man ofte den ældre, ogsaa i Oldsvensk fremtrædende Form paa ia, f. Ex. HIAGG af haggva ved Siden af HIV, der og skrives HIAV.

Som Exempler paa sterke Verber, saaledes som deres Flexion fremtræder i Runesproget, anføre vi (sammenl. Gramm. § 25—31).

	Præs. Inf.	Præt. Sg.	Præt. Pl.	Præt. Partic.	Præs. Ind.
1 Kl.	BRINA	BRAN	BRUNUM	BRUNIN	BRIN
	GILDA el. GIALDA	GALT	GVLDVM	GVLDIN	GILD
	SINGVA	SANG	SVNGVM	SVNGIN	SING
2 Kl.	DRIPA	DRAP	DRAPVM	DRIPIN	DRIP
	KUMA	KVAM (KVM)	KVAMVM (KVMVM)	KVMIN	KVIM
3 Kl.	ALA	VL	VLVM	ALIN	AL
	VAKSA	VKS	VKSVM	VAKSIN	VAKS
	DAVIA	DV	DVM	DAIN	DAV
4 Kl.	RISTA	RAIST (RIST)	RISTVM	RISTIN	RIST
	STIGA	STAIG (STIG)	STIGVM	STIGIN	STIG
5 Kl.	NIVTA	NAVT	NVTVM	NVTIN	NVT
6 Kl.	HAITA	HIT	HITVM	HAITIN	HAITI
	FALA	FIAL (FIL)	FIALVM (FILVM)	FALIN	FAL

Præs. Inf.	Præt. Sg.	Præt. Pl.	Præt. Partic.	Præs. Ind.
HAGVA	HIAG	HIAGVM	HAGVIN	HAG
(HVGVA)	(HIV, HIVG)	(HIVGVM)		
HLAUPA	HLIVP	HLIVPVM (HLVPVM)	HLAVPIN	HLAVP

Da Flexions-Omlyden i det Hele taget bortfalder, finder man heller ikke Plur. af de svage Præterita paa -uðum, men paa -aþum, -aþuþ, -aþu.

Da ᛋ ogsaa bruges, hvor det senere Skriftsprog har Z, kan man finde Reflexivformer paa -sk, f. Ex. kvaðsk, önduðusk, baade med ᛋᚴ og ᛋ, f. Ex. ᚴᚢᛅᛋᚴ, ᛅᚾᛏᛅᚦᚢᛋ; dog er naturligviis Formen paa -sk den sædvanligste, da den er ældst.

Af Hjelpeverbet vera fremtræde hyppigst eller idetmindste hyppigere Former med S, neml. i Præs. Ind.: IST (est), IS (IAS, ES); Inf. VISA (VESA); Part. VISANDI (VESANDI); Præt. Ind. Sing. VAS, VAST, VAS. At 3die Pers. Plur. i Præs. Conj. og Præt. Conj., hvis man i Runeskrift traf dem, oftest vilde ende paa -in, hvilket er en ældre Form, ej, som ellers sædvanligt, paa -i, kan man vel antage som afgjort, idetmindste i svenske Runeindskrifter, siden man ellers i Oldsvensk finder hine Former, f. Ex. látin og létin, Oldnorsk láti og léti. (See Annaler for nord. Oldkyndighed og Hist. 1847, Side 274, 275).

27. Hvad Flexionen af Nomina særskilt betræffer, da er herved igjen intet andet at bemærke, end de Afvigelser fra det sædvanlige, som opstaa deraf, at Omlyden i Almindelighed bortfalder. Saaledes har MAþR i Dat. Pl. MANUM; HANI, HANUM o. s. v. I 2den Declination er dog, som ovenanført, undertiden taget Hensyn til Omlyden, thi man finder i Nom. Former som BIVRN (ɔ: björn), i Dat. Formen KNIRI ɔ: knërri af knörr, et Skib. Af de svage Neutra maa Nom.

og Acc. Plur. rimeligviis oftest have endt med -VN, ikke som i Oldn. sædvanligt, med -u, da hint er den ældre Form, og stadig i Oldsvensk, f. Ex. hjartun, øgun, ikke hjörtu, augu. Om Udeladelsen af R som Udlyd er forhen talt.

Da Afledningsomlyden baade kan bibeholdes og undlades, fremkommer derved dobbelte Former, f. Ex. ᚼᛁᛦ og ᚼᛅᛦ ɔ: herr, Hær, eg. harjr; ᚾᛁᛋ og ᚾᛅᛋ ɔ: nes, eg. nasj. Lækr, en Bæk, maa skrives ᛚᚢᚴᛦ.

28. De fleste Afvigelser fra det ellers Sædvanlige finder Sted i Pronominalflexionen, hvor ikke faa ældgamle Former endnu fremtræde, og bestaa ved Siden af hinanden. Her bliver det derfor nødvendigt at opstille Paradigmer:

Pron. personale. Gramm. § 81.

Singularis.

N.	IK jeg	þU		HAN (HaN, AN, aN)	HVN
G.	MIN	þIN	SIN	HANS (HaNS, ANS, HAS, AS, aS)[1]	HANAr (HINAr)
D.	MIR (MIr)	þIR (þIr)	SIR (Sar, SAr, SeR)	HANVM (HaNVM, ANVM, aNVM)	HANI (HINI)
Ac.	MIK	þIK	SIK	HAN (HaN, AN, aN)	HANA (HaNa)

Dualis.

N.	VIT (MIT)	IT el. þIT	
G.	VKAr	IKAr (IKVAr?)	SIN
D.	VKr	IKr	SIR (Sar, SeR, SAr)
Ac.	VKr	IKr	SIK

Pluralis.

N.	VIR (MIR?)	Ir el. þIr	
G.	VAR[2]	IþAr (IþVAr?)	SIN

[1] Formen HANTAr, der skal forekomme paa Hunestads- og Marsvinsholms-Stenene (Liljegren 1429, 1430), forklares som Gen. af hann, hvilket dog neppe er troligt. Man burde vel heller forklare det af hönd, hvis det overhoved ej er urigtigt læst.

[2] D. e. Vár. Vár er dannet af det almindelige Unsar saaledes, at

D.	VS	Iþr	SIR (Sar, SAr, SeR)
Ac.	VS	Iþr	SIK

Pronom. demonstr. Gramm. § 83.

Singularis.

N.	Masc. SA	Fem. SV	Neut. þAT
G.	þIS	þAIRAr (þIRAr)	þIS
D	þAIM(þAIMA, þIMA)	þAIRI (þIRI)	þVI
Ac.	þAN (þaN)	þA (þa)	þAT

Pluralis.

N.	Masc. þAIR (þIR)	Fem. þAR[1] (þar)	Neut. þAV, þAVN (þV, þVN)
G.		þAIRA (þIRA, þARA)	
D.		þAIM (þIM, þAIMA)	
Ac.	þA	þAR (þar)	þAV, þAVN

Det sammensatte demonstrative Pronomen þESSI flecteres enten aldeles paa sædvanlig Maade (Gramm. S. 65), dog med Jagttagelse af de foregaaende Regler, saaledes at N, S og T sættes enkelt, og at E ombyttes med I, f. Ex. þISI, þISI, þITA; Neut. Pl. þISI og þISUN; Gen. og Dat. Sing. f. þISAR og þISARAR, þISI og þISARI, Gen. Pl. þISA og þISARA,

eller saaledes, at i de fleste Casus udenfor Nom. og Gen. Sing. kun den første Deel (af Pron. sá) declineres, og de indeclinable Endelser si eller sa tilføjes paa følgende Maade:

---

uns først er sammenbraget til ús, ligesom hunsl til húsl; úsar er med udel. s blevet úar, ú i Begyndelsen til v, og a til Erstatning forlænget. Paa samme Maade er ísarn, Jærn, blevet íarn, og dette siden til járn.

[1] D. e. þær, see § 13.

Singularis.

D.	Masc. þAIMSI	Fem.	Neut. þVISA	
Ac.	þANSI, þINSA, þaNSI, þINASI, þINASA, þINSI (og forresten med a for A).	þASI	þATSI	

Pluralis.

N.	Masc. þAISI (ɔ: þAIRSI)	Fem. þASI (ɔ: þársi) eg. þærsi (§ 15)	Neut. þAUSI (þUSI)
D.	þAIMSI		
Ac.	þASI (ɔ: þási)	þASI (ɔ: þársi) eg. þærsi	þAUSI (þUSI)

Ved Pron. hinn, hin, hit er intet at mærke, thi Genitivformen hisar, som et Par Steder skal findes, er vistnok kun en Læsefejl.

Af de interrogative og ubestemte Pronomina har man ligeledes hidtil ingen Former opdaget, som afvege fra de almindelig forekommende.

Relativ-Partiklen er fremtræder, som vi ovenfor have bemærket, oftest under de ældgamle Former IS og IAS, ofte sammendragen med sá til SAS, SAR (SaR, Sar, SAr), þann til þANS (þaNS).

29. Af de uafledede Præpositioner gaves der, som det synes, oprindelig to Former, en ældre eller Grundformen, der var kort, og brugtes naar Præpositionen sattes tonløs foran Substantivet, en udvidet, der brugtes naar Præpositionen stod alene, eller adverbialsk, eller overhoved med Eftertryk. Forskjellen sees lettest ved de Præpositioner, hvis Udvidelse er forbundet med et Stavelsetillæg, f. Ex. und og undir, ëpt og ëptir, fyr eller fyri (eg. furj) og fyrir. Men at det og var Tilfældet med de eenstavede, f Ex. á og i, kan sees deraf, at de, naar de ere tonløse, i de bedste Haandskrifter føjes uden Accent umiddelbart til Substantivet, f. Ex. aflëti (á flëti),

ilandi (ɔ: i landi); det sees og af den vaklende Skrivemaade ur og úr, hvor det første har været conjunctivt eller tonløst, det andet absolut eller emphatisk; af den nyere Udtale af af som aav, af at som aat. Man burde derfor vistnok skjelne mellem:

af	tonløst	áf	betonet	við	tonløst	viðr	betonet
fra	-	frá	-	með	-	meðr	-
ur	-	úr	-	til	-	till	-
hja	-	hjá	-	ëpt	-	ëptir	-
a	-	á	-	fyr, fyri	-	fyrir	-
i	-	í	-	und	-	undir;	-
at	-	át	-				

f. Ex. af hánum, og taka þat áf; ur landi og skera úr; ëpt föður sinn og gëra ëptir. Um eller of er den eneste, som ved Udvidelsen yfir har forandret Betydning. Hvad nu Runeskriften angaar, da seer man af de fleerstavede Udvidelser, at Forskjellen mellem de tonløse og betonede Partikler temmelig nøje, idethele taget nøjere end i det senere Skriftsprog, har været iagttaget; man finder saaledes AFT, FUR og VND ved Siden af AFTIR, FURIR og UNDIR, de første som tonløse, aldrig som emphatiske; de sidste kun stundom som tonløse. De eenstavede Udvidelser kunne i Runeskrift naturligviis ej betegnes.

Runeskriftens hyppigst forekommende Præpositioner ere altsaa.

AF. FRA. UR. HIA. A. I. AT. AFT (AVFT, VFT, IFT, EFT) eller AFTIR med de samme Forandringer; FVR, (FVRI, FVRIR, FIR, FIRIR). VND eller VD (VNDIR, VDIR). UF el. UM, UFIR.

Af Adverbier foretrækkes ogsaa de kortere Former for de længere; saaledes finder man stundom meþ for meðan, og næsten altid den ellers sjeldnere Form harþa for harðla eller harðlega.

V. Om Ordføjningen.

30. Runeindskrifterne indeholde almindeligviis saa simple Antegnelser, at Særegenheder ved Ordføjningen der ej lade sig bemærke. At denne overhovedet nærmest stemmer med Ordføjningen i de ældste Haandskrifter, er naturligt. Saaledes finder man, som ovenanført, oftere Relativet es eller er sammendraget med det foregaaende Pronomen, som þans, þás, hins, o. s. v. Vi maa ogsaa, med Hensyn til Indholdet af Runeindskrifterne, bemærke, at dette altid maa forudsættes at være simpelt og rimeligt, med bestemt Hentydning til Anledningen, hvorfor Mindesmærket oprettedes. Naar man derfor seer en Runeindskrift læst saaledes at den kommer til at indeholde urimelige Ting, eller idetmindste unødige, vanskelig forstaaelige, og ej til nogen bestemt Anledning henpegende Yttringer, saa kan man ene deraf slutte, at Læsningen er fejlagtig, om dette end ikke — hvad der dog næsten altid isaafald maa være Tilfældet — aabenbarede sig af de urigtige Former, saaledes som i § 24 er bemærket. I en saadan, man kunde næsten sige vild Læsning af Runeindskrifter have dog mange Runelæsere, især i det 17de Aarhundrede, gjort sig skyldige. De have ligesom forudsat, at Runeristerne med stor Møje indhug de bizarreste, latterligste Notitser i et ikke existerende Sprog.

31. Runeindskrifterne ere ofte i Versform, og næsten alle i det saakaldte Starkaðarlag eller det 8linjede Fornyrðalag, see Gramm. § 143. Exempel:

ᛋᛁᚱᛁᚦ · ᛚᛁᛏ · ᚱᛅᛋᛅ · ᛋᛏᛅᚾ · ᚦᛁᚾᛅ · ᛅᛏ · ᛋᚢᛅᚾ ·
ᛋᛁᚾ · ᛒᚢᚾᛏᛅ · ᚼᛅᚾ · ᚢᚠᛏ · ᛋᛁᚴᛚᛏ · ᛏᛁᛚ · ᛋᛁᛘᚴᛅᛚᛅ ·
ᛏᚢᚱᚢᛘ · ᚴᚾᛅᚱᛁ · ᚢᛘ · ᛏᚢᛘᛁᛋᚾᛁᛋ · (Bautil 728).

Dette maa læses:

SI(H)RIþ LIT RESA	Omsat i oldsvensk Retskrivning:	Sigríþ lét résa
STAN þINA		stên þĕnna
AT SVEN		at Svên
SIN BVNDA		sinn bónda.
HAN VFT SIGLT		Hann opt siglt
TIL SIMGALA		til Simgala
DVRVM KNARI		dýrum knĕrri
VM DVMISNIS.		um Dómisnēs.

Prøve paa Drottkvæde (Gramm. § 146) er Karlevi-Steven paa Øland, see Bautil No. 1071, Liljegrens Urkunder 1323. Da Læsningen af dette Vers endnu ej er at ansee som ganske sikker, meddele vi det ej her, men henvise kun til de anførte Steder.

VI. Almindelige Bemærkninger.

32. Runeindskrifterne betegne somoftest Adskillelsen mellem de enkelte Ord ved Punkter, Streger eller Smaakors. Stundom ere Ordene skrevne i een fortløbende Række uden Adskillelse, og slige Indskrifter ere da vanskeligere at fortolke. Undertiden er det forbundet med Vanskelighed at finde Indskriftens Begyndelse, især naar den er anbragt i Orm-Slyngninger, eller naar den maa læses fra Venstre til Høire. Undertiden er den vel anbragt i Linier, men saaledes at man begynder i Midten, derpaa læser den næste Linie ovenfor, derpaa Linien nedenfor, og saaledes fremdeles, eller at man først læser øverst, dernæst nederste Linie og standser ved Midten; foruden endnu flere Forviklinger, der vistnok have været regnede som Elegans.

33. Hvorledes man af Bogstavernes Form kan slutte til Indskriftens større eller ringere Ælde, vil af det Foregaaende være indlysende. Indskrifter, hvori man ej finder stungne Runer, ikke ᛁ, og derhos ikke engang ᚠ eller ᛅ, maae nødvendigviis være

ældre end dem, hvori man finder sidstnævnte Bogstav; Formerne ᚼ og ᚽ maa i Almindelighed antages ældre end ᛅ og ᛆ; ᛏ ældre end ᛐ; noget yngre ere de, hvor man finder ᛭ og ᚢ, naar man ellers ej skulde antage at Punkterne senere ere tilføjede, hvilket ej er usandsynligt, hvor Indskriften forresten hae et egte gammelt Præg. Hvad ᛅ angaar, da hører denne Form næsten ene til de stungne Runers Tidsalder, hvorimod den omvendte Form ᚨ er den egentlige gamle. Unge og i lingvistisk Henseende uinteressante ere Indskrifter, hvori alleslags stungne Runer findes anvendte.

Med Hensyn til Indholdet, da ere naturligviis de Indskrifter, der henpege til den hedenske Gudsdyrkelse og Vikingelivet ældre end dem, der vidne om Christendommen og de med den følgende mere ordnede Samfundsforhold. Ogsaa vise Ziraterne, hvor de findes, temmelig tydeligt, om christelig-symboliske Motiver, eller hedenske Forestillinger have foresvævet Runeristerne.

VII. Prøver af Rune-Indskrifter.

No. 1. Glavendrupstenen i Fyen. Skandinav. Liter. Selsk. Skr. 1806. S. 105.

RAGNHILDR SATI STAIN þaNSI AVFT ALA SAVLVA GVþA . VI . . . . þVIARþAN þIAGN. ALA SVNIr GARþV KVBL þAVSI AFT FAþVR SIN AVK HaNS KVNA AVFT VAR SIN IN SVTI RAIST RVNAr þASI AFT DRVTIN SIN þVR VIGI þASI RVNAr AT RITA SA VARþI IS STAIN þANSI AILTI IþA AFT aNaN DRAGI.

ɔ: Ragnhildr sëtti stëin þannsi ëpt Ála Sölva (sun?) goða . . . . verðan þegn. Ála synir gërðu kuml þausi ëpt föður sinn ok hans kona ëpt vër sinn, en Sóti rëist rúnar þærsi ëpt dróttinn sinn. Þórr vigi þærsi rúnar.

At rata sá verði es stëin þannsi ëlti eða ëpt annann dragi!

Mellem SAVLVA ag GVþA synes Ordet SVN at være udeglemt. Om GVþA skal læses góða (gode) eller goða (Gudernes) er uvist; derpaa følger Ordet VIA, der maaskee er fejlskrevet for VIN (Ven); det derpaa følgende indtil VIARþAN (verðan) er uforstaaeligt. þASI staar f. þARSI (RS assimileret til S ifølge § 15 og 28), og dette igjen for þærsi, da Omlyden ej udtrykkes, § 10.

Betydningen af Ordet ᚱᛁᛏᛅ i Forbandelses-Formularen paa denne og næstfølgende Steen er uvis, medmindre det, hvad vi nærmest skulde troe, er en Skriv- eller Læsefejl for ᚱᛅᛏᛅ, vandre om, vagari, gotisk vratôn. Dette Ord findes virkelig paa Gimmingestenen i Skaane, see nedenfor No. 10.

No. 2. Tryggevelde-Stenen i Sjæland. Skandinav. Liter. Selsk. Skr. 1809. 404.

RAGNHILDR SVSTIr VLFS SATI STAIN þANSI AVK GARþI HAVG þaNSI AVFT GVNVLF VAR SIN GLaMVLAN MAN AVK SKAIþ þATSI V...IRBIS FAIr VARþA NV FVDIr þa..BATRI.

SA VARþI AT RITA IS AILTI STAIN þaNSI IþA HIþAN DRAGI.

ↄ: Ragnhildr systir Ulfs sëtti stëin þannsi ok gërði haug þannsi ëpt Gunnúlf vër sinn, glömulan mann, ok skëið þatsi umhvërfis; fáir verða nú fœddir þëim bëtri.

Sá verði at rata es ëlti stëin þannsi eða héðan dragi!

Om der staar VTHVAIRBIS, VMHVAIRBIS eller VMHVIRBIS kan ei tydeligt sees; hvad der staar imellem þa.. og BATRI heller ikke.

GLAMVLAN er rimeligviis Accus. af glömull, støjende, rask, her vel i Betydningen munter eller lystig.

No. 3. 4. Jællinge-Stenene i Jylland. Uudgiven Tegning. — Worsaa „Danmarks Oldtid" S. 94.

a. HARALDR KVNVGr BAþ GAVRVA KVBL þAVSI AFT GVRM FAþVR SIN AVK AFT þIVRVI MVþVR SINA SA HARALDR IAS Sar VAN DANMAVRK ALA AVK NVRVIAG AVK . . . . KRISTNa.

ↄ: Haraldr konungr bað görva kuml þausi ëpt Gorm föður sinn ok ëpt þyrvi móður sína: sá Haraldr es sár[1] vann Danmörk alla ok Norveg ok . . . . kristna.

b. GVRMR KVNVGr GARþI KVBL þVSI AFT þVRVI KVNV SINA DANMARKAr BVT.

ↄ: Gormr konungr gërði kuml þausi ëpt þyrvi konu sína Danmarkarbót.

No. 5. Læborg-Stenen i Jylland. Antiqvariske Annaler IV B. 1 Hefte.

RHAFNVGATVFI HIAV RVNAr þASI AFT (þVR)V DRVTNIG SINA.

ↄ: Hrafnunga-Tofi hjó rúnar þærsi ëpt (þyr)vi dróttning sína.

Her staar atter þASI f. þASSI og dette igjen for þARSI, ↄ: þár- (uden Omlyd, sædv. þær-) si. Af Navnet þVRVI ere de tre første Bogstaver borte, men kunne udfyldes efter den næste nedenfor meddeelte Indskrift.

[1] D. e. sá er, altsaa oversat: „dette er den Harald, som vandt" o. s. v. Man kunde og efter S. 12 og 15 forklare Sar ved sér og oversætte: „den Harald, som vandt sig" 2c. At IAS ligesaavel kan betegne 3die Pers. Sing. Præs. Ind. af Verb. at vera, som Conjunctionen er, es, er klart, see ovenfor § 12. Hvorledes SAr i en og samme Indskrift baade kan betegne sá er og sér, viser den her nedenfor meddeelte Læseprøve No. 13. þIVRVI f. þVRVI paa No. 3 betegner Omlyden.

No. 6. Bekke-Stenen i Jylland. (Sammesteds).

RAFNVGA TVFI AVK FVDIN AVK KNVBLI þAIr þRIr GA(R)þV þVRVIAR HAVG.

ɔ: Hrafnunga-Tofi ok Fundinn ok Knúfli (Knýfli?); þëir þrir gërðu þyrvjar haug.

Her er H foran R udeladt. I Ordet GARþV (ɔ: gërðu), er R af Runeristeren udeglemt. Fundinn og Knúfli ere yderst sjeldne Navne. Det første nævnes i Völuspá Str. 13, og paa Runestene hos Liljegren, Run-Urkund. 262, 791.

No. 7. Sondervissinge-Stenen i Jylland. (Beskrivelse udg. af P. G. Thorsen 1839).

TVFA LeT GAVRVA KVBL MISTIVIS DVTIr VFT MVþVR SINA KVNA HARA(L)DS HINS GVþA GVRMS SVNAr.

ɔ: Tofa lét görva kuml, Mistivis dóttir, ëpt móður sína, kona Haralds hins góða, Gormssunar. Kona staar, som man seer, i Apposition til Subjectet Tofa, ej til móður, thi ellers maatte der have staaet KVNV. HARADS er Skrivfejl for Haralds.

No. 8. Raaby-Stenen i Upland. (Bautil 305).

GAIRVI AVK KVLA RISTV STAIN þINA AFTIR aNVND FaþVR SIN IS VAS AVSTR DVþR MIþ IGVARI GVþ HIALPI aD aNVDAR.

ɔ: Geirvi ok Kula rëistu (eg. Oldsvensk rêstu) stëin þenna ëptir Önund föður sinn, es vas austr dauðr (eg. Oldsv. døþr) með Ingvari. Guð hjálpi önd Önundar!

Geirvi og Kula ere Fruentimmernavne. Det -vi, som danner sidste Deel af Geirvi, er det samme, som forekommer i þyrvi, og almindeligviis opsluges, saaat der læses þyri. I aD og aNVDAR staar D for ND efter § 18. Ingvar,

om hvilke mange svenske Runestene handle, er sandsynligviis den russiske Storfyrste Igor eller Ingor, 913—945.

No. 9. Dynna-Stenen paa Hadeland. (Tegning ved C. A. Lange).

GVNVVR GIRþI BRV þRVRIKSDVTIR IFTIR aSTRITI DVTVR SINA SVVAS MAR HIN ARST A HAþALANDI.

Sammenslyngede ere ᛋ og ᛏ i aSTRITI. Denne Form maa, hvis Navnet forresten er rigtigt læst, ansees for en Særegenhed istedetfor ASTRIþI. Ligeledes sammensl. ᛋ og ᚢ i SV; ᛅ og ᚱ i MAR. Efter ARST er et A udeladt, fordi et A følger i næste Ord; HAþALANDI seer ud som HIþALANDI, fordi man til ᛅ enten har glemt Skraastregen, eller ladet den flyde sammen med den ene Streg i ᚼ.

I sædvanlig Orthographi lyder Indskriften: Gunnvör gërði brú, þrýriksdóttir, ëptir Ástriði dóttur sína: sú vas mær hin ærsta á Haðalandi.

Ærsta er en sjælden Form, angelsaxisk ærost, af det adverbiale Positiv ár, tidligt; ærsta er altsaa det tydske „erste", første, fornemste.

No. 10. Glimminge-Kirkegaards-Mur i Skaane. (Bautil 1162).

SVINI SATI STAIN þA(N)SI IFTIr TVSTA HIN SKARPA FAVþVR SIN HARþA GVþAN BVDA VIRþI AT RATA HVGS VBBRIVTR.

ɔ: Svinni sëtti stëin þa(n)si ëptir Tosta hinn skarpa föður sinn; harða (ɔ: harðla) góðan bónda; verði at rata haugs ofbrjótr!

No. 11. Runekors ved Kirk Michael paa Øen Man, Sydersøerne. (Sjøborgs Saml., III. Pl. 26. Fig. 74).

IVALFIR SVNR þVRVLFS EENS RAVþA RISTI KRVS þANA AFT FRIþV MVþVR SINA.

Brugen af ᛌ istedetfor ᛋ, og den stungne ᛂ viser, at denne Steen ej hører til de allerældste. Formen IVALFIR f. IVALFR er urigtig; ligesaa er EENS f. HINS eller INS besynderligt; hvo veed, om her ikke er en Skrivfejl. Med sædvanlig Retskrivning: Jóalfr sunr þórolfs hins rauða rëisti kross þenna ëpt Friðu móður sina.

No. 12. Egaa-Stenen i Jylland. (Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed 2 B. 2 Hefte).

ALFKIL VK HNS S[VN RAIS]þV STAIN þANSI IFT MANA SIN FRINDA þANS [V]AS LANDIRþI KITILS þIS NVRVNA.

De indcirklede Ord ere afslaaede af Stenen. Indskriften røber en høj Ælde, og Tillægget þIS NVRVNA (þess norrœna, den Norskes) er yderst mærkeligt. FRINDA staar for FRENDA og dette igjen for Frænda. LANDIRþI istedetfor LANDIRþIR (ɔ: Landhirðir) er en mærkelig Form, og viser, hvor ubetydelig en Rolle R finale har spillet. Med sædvanlig Retskrivning: Álfkëll ok hans sun rëistu stëin þansi ëpt Mána sinn frænda, þans vas landhirðir Ketill þess norrœna.

No. 13. Paa Hellestads Kirkemur i Skaane. (Bautil 1192).

ASKIL SATI STIN þANSI IFTIr TVKA GVRMS SVN SAr HVLAN DRVTIN SAr FLV AIGI AT VP SALVM.

ɔ: Áskëll sëtti stëin þannsi ëptir Toka Gorms sun, sér hollan dróttinn[1], sá'r fló ëigi at Uppsölum.

[1] Dette oversættes i Dieterichs „Runensprachschatz" S. 161 urigtigen

No. 14. Sjørup-Stenen i Skaane. (Bautil 1169).

SAKSI SATI STIN þANSI[1] AVFTIr aSBIVRN SIN FILAGA[2] TVKAS[3] SVN SAr FLV A(I)GI AT VPSALVM AN VA MAþAN VAPN AFþI.

ɔ: Saxi sëtti stëin þannsi ëptir Ásbjörn sinn félaga, Toka sun, sár fló ëigi at Uppsölum, en vá með (ɔ: meðan) hann vápn hafði.

Begge disse Indskrifter synes at tyde hen paa det store Slag ved Upsala eller paa Fyrisvoldene, c. 983, hvor Styrbjørn Sveakappe blev overvunden af Kong Erik Sejersæl.

No. 15. Stenen paa Grans Kirkegaard, Hadeland. (Tegning ved C. A. Lange).

SYNIR AVNAR RYGIV RISþV [STAIN þINA AFT]IR AVFA BRVþVR SIN HIALPI GVþ SAL AVFA.

Den bestemte Brug af ᛦ som Y, ɔ: Omlyd af V, ligeledes Formen ᛐ istedetfor ᛏ vidner her om at denne Indskrift ej kan maale sig i Ælde med Dynnastenen og de svenske og danske Indskrifter. Toppen af Stenen er afslaaet, og derfor mangle de Ord, som her ere indcirklede. Med sædvanlig Orthographi: Synir Aunar rygju rëistu stëin þenna ëptir Aufa bróður sinn: hjálpi Guð sál Aufa!

„Der Herr sei ihm gnädig" istedetfor „den ihm holden Herrn" (sibi faventem dominum).

[1] I Afskr. þASI, rimeligviis Skriv- eller Læsefejl. Dog kan maaskee ogsaa þANS undertiden sammendrages til þAS, ligesom HANS til HAS.

[2] I Afskr. FILAGI, Skriv- eller Læsefejl; det sidste I er dog utydeligt, og kan maaskee have været en A.

[3] S er her urigtigen tilføjet TVKA paa Grund af at næste Ord begynder med S.

No. 16. Frøsø-Stenen i Jemteland. (Bautil 1112).
Indskriftens første Deel.

AVSTMaþR GVþFASTAr SVN LIT RAIS[A STA]IN þINa AVKIRVA BRV þISA VK HaN LIT KRISTNa IaTaLaD.

Det indcirklede er afslaaet paa Stenen. AVKIRVA staar f. AVK GIRVA; IaTALaD f. IaMTALaND. Med sædvanlig Retskrivning: Austmaðr Guðfastarsun lét rëisa stëin þenna ok gërva brú þessa, ok hann lét kristna Jamtaland. Resten af Indskriften er, efter de forhaandenværende Aftegninger, meningsløs.

No. 17. Stenen i Kirkeposten i Haale, Aaseheređ i Vestergøtland. (Bautil 949).

AVþKIL VK SVIN GIRþV KVML þVSI eFTIr aSGVT HLV FAþVR SIN GVþAN þeGN.

Formerne eFTIr og þeGN ere mærkelige. De vise, hvorledes man, forinden man kjendte det stungne ᚼ, brugte ᛦ for at tilkjendegive E-Lyden; siden anvendtes denne Betegnelsesmaade endog en og anden Gang efterat ᚼ var kommen i Brug. HLV er en dunkel Form. Den skal maaskee læses ALV. Formen KVML er i Runesproget sjeldnere end KVBL. Med oldsvensk. Retskrivning: Øþkëll ok Svênn gërþu kuml þøsi ëptir Ásgøt hló (álu?) faþur sinn, góþan þegn.

De tvende følgende Indskrifter ere kun tilføjede for at give en Prøve paa den sildigere Runeskrift. No. 18 er vel ikke ubetydeligt ældre end No. 19, dog forekommer her allerede tydelige Tegn paa en sildigere Periode, nemlig ᚽ med Skraastregerne til Venstre, og betegnende O, ᛆ istedetfor ᛅ, ᛁ istedetfor ᛋ. I No. 19 findes de stungne Runer fuldstændigen; ᚽ betegner her Æ og ᚽ Œ. Da Sigurd Jarlssøn levede i Slutningen af 12te Aarhundrede, vide vi nøje, til

hvilken Tid Indskriften skal henføres, nemlig omtrent mellem 1190 og 1200.

No. 18. Stedje-Stenen i Sogn. (Urda, 2 B. S. 39).

OLAFR KVNVGR SA VT MILI STAINA þISA.

ↄ: Ólafr konungr sá út milli stëina þessa.

Der har altsaa tæt ved staaet en anden Steen, siden det heder at Kong Olaf saa ud mellem disse Stene.

No. 19. Indskrift paa Kirkedøren i Vinje i Thelemarken. (Antiqvariske Annaler, 2 B. 2 Hefte).

SIGVRþR IALSSVN RÆIST RVNAR þESAR LOVGAR DAGEN ÆFTIR BOTOLFS MÆSO ÆR AN FARþI HIGAT OK VILDI ÆIGI GAGA TIK SÆTAR VIþ SVÆRRI FOþVR BANA SIN OK BRŒþRA.

ↄ: Sigurðr jarlssun rëist rúnar þessar laugardaginn ëftir Bótolfsmessu, er hann farði (ↄ: færgede, satte over Vandet) hingat ok vildi ëigi ganga til sættar við Svërri föðurbana sinn ok brœðra.

Efterskrift.

Da Trykningen af de som Læseprøver udvalgte Indskrifter skulde paabegyndes, viiste det sig at en uforholdsmæssig Mængde af enkelte Runetyper dertil udfordredes. Jeg foretrak derfor paa det til Prøverne bestemte Sted kun at meddele Læsningen og Forklaringen af hver enkelt Indskrift, og derimod at lade Rune-Indskrifterne følge for sig selv lithographerede paa et Tillægs-Blad. Derved er ej alene det vundet, at den, der ønsker at forsøge sig i Runelæsning, kan anstille denne Øvelse uden paa samme Tid at have Forklaringen for Øjnene, men ogsaa den anden, og væsentlige Fordeel, at Indskrifterne have kunnet meddeles med de Bogstavtræk, som i Originalen forefindes, f. Ex. ᚠ, ikke ᚬ o. s. v.; hvorfor ogsaa den i Fortalen S. V nederst fremsatte Reservation nu bortfalder som overflødig.

Følgende Fejl bedes rettede: S. 16, L. 15 „Haandskrifter" istedetfor „Indskrifter". S. 24, L. 12 og 13 nedenfra, udgaar „og Y." S. 25 tilføjes mellem L. 4 og 5 ovenfra: M udtrykkes ved ᛘ undtagen naar det udelades foran ᛒ. S. 38, L. 16 ovenfra rettes (þVR)V til (þVR)VI.

Paa Bladet, der indeholder Læseprøverne, ere i No. 10 Runen ᚾ i Ordet ᛋᚢᛁᚾᛁ og i No. 15 det sidste ᛦ i Slutningsordet ᛦᚢᚠᛦ blevne noget uklare.

P. A. Munch.

1. ᚱᛅᚴᚾᚼᛁᛚᛏᚱ᛫ᛋᛅᛏᛁ᛫ᛋᛏᛅᛁᚾ᛫ᚦᚬᚾᛋᛁ᛫ᛅᚠᛏ ᛅᛚᛅ᛫ᛋᛅᚢᛚᚢᛅ ᚴᚢᚦᛅᚢᛁᛁ··
··ᚦᚢᛁᛅᚱᚦᛅᚾ ᚦᛁᛅᚴᚾ

ᛅᛚᛅ᛫ᛋᚢᚾᛁᛦ᛫ᚴᛅᚱᚦᚢ ᚴᚢᛒᛚ᛫ᚦᛅᚢᛋᛁ᛫ᛅᚠᛏ᛫ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ᛫ᛅᚢᚴ᛫ᚼᚬᚾᛋ᛫ᚴᚢᚾᛅ ᛅᚢᚠᛏ ᚢᛅᚱ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᛁᚾ᛫ᛋᚢᛏᛁ᛫ᚱᛅᛁᛋᛏ᛫ᚱᚢᚾᛅᛦ᛫ᚦᛅᛋᛁ᛫ᛅᚠᛏ᛫ᛏᚱᚢᛏᛁᚾ᛫ᛋᛁᚾ ᚦᚢᚱ᛫ᚢᛁᚴ
ᚦᛅᛋᛁ᛫ᚱᚢᚾᛅᛦ

ᛅᛏ᛫ᚱᛁᛏᛅ᛫ᛋᛅ᛫ᚢᛅᚱᚦᛁ᛫ᛁᛋ᛫ᛋᛏᛅᛁᚾ᛫ᚦᛅᛋᛁ᛫ᛅᛁᛚᛏᛁ᛫ᛁᚦᛅ᛫ᛅᚠᛏ᛫ᚠᛅᚠᛅ᛫ᛏᚱᛅᛁ

2. ᚱᛅᚴᚾᚼᛁᛚᛏᚱ᛫ᛋᚢᛋᛏᛁᛦ᛫ᚢᛚᚠᛋ᛫ᛋᛅᛏᛁ᛫ᛋᛏᛅᛁᚾ᛫ᚦᚬᚾᛋᛁ᛫ᛅᚢᚴ᛫ᚴᛅᚱᚦᛁ᛫ᚼᛅᚢᚴ᛫ᚦᚬᚾᛋᛁ᛫ᛅᚢᚠᛏ ᚴᚢᚾᚢᛚᚠ᛫ᚢᛅᚱ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᚴᛚᚬᛘᚢᛚᛅᚾ᛫ᛘᛅᚾ᛫ᛅᚢᚴ ᛋᚴᛅᛁᚦ᛫ᚦᛅ··ᛋᛁ ·········
ᛅᛁᚱᛒᛁᛋ᛫ᚠᛅᛁᛦ᛫ᚢᛅᚱᚦᛅ᛫ᚾᚢ᛫ᚠᚢᛏᛁᛦ᛫ᚦᚠ··ᛒᛅᛏᚱᛁ᛫

ᛋᛅᚢᛅᚱᚦᛁ᛫ᛅᛏ᛫ᚱᛁᛏᛅ᛫ᛁᛋ᛫ᛅᛁᛚᛏᛁ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᚦᛅᛋᛁ ᛁᚦᛅ ᚼᛁᚦᛅᚾ ᛏᚱᛅᛁ

3. ᚼᛅᚱᛅᛚᛏᚱ᛬ᚴᚢᚾᚢᚴᛦ᛬ᛒᛅᚦ᛬ᚴᛅᚢᚱᚢᛅ᛬ᚴᚢᛒᛚ᛬ᚦᛅᚢᛋᛁ᛬ᛅᚠᛏ᛬ᚴᚢᚱᛘ᛬ᚠᛅᚦᚢᚱᛋᛁᚾ ᛅᚢᚴ᛬ᛅᚠᛏ᛬ᚦᛁᚢᚱᚢᛁ᛬ᛘᚢᚦᚢᚱ᛬ᛋᛁᚾᛅᛋᛅ ᚼᛅᚱᛅᛚᛏᚱ᛬ᛁᛅᛋᛋᚠᛦ᛬ᚢᛅᚾ᛬ᛏᛅᚾᛘᛅᚢᚱᚴ᛬ᛅᛚᛅ ᛅᚢᚴ᛬ᚾᚢᚱᚢᛁᛅᚴ᛬ᛅᚢᚴ᛬ᛏ ··················ᚴᚱᛁᛋᛏᚾᚠ

4. ᚴᚢᚱᛘᛦ᛬ᚴᚢᚾᚢᚴᛦ᛬ᚴᛅᚱᚦᛁ᛬ᚴᚢᛒᛚ᛬ᚦᚢᛋᛁ᛬ᛅᚠᛏ᛬ᚦᚢᚱᚢᛁ᛬ᚴᚢᚾᚢ᛬ᛋᛁᚾᛅ᛬ᛏᛅᚾᛘᛅᚱ
ᚴᛅᛦ᛬ᛒᚢᛏ᛬

5. ᚱᚼᛅᚠᚾᚢᚴᛅᛏᚢᚠᛁ᛬ᚼᛁᛅᚢ᛬ᚱᚢᚾᛅᛦ᛬ᚦᛅᛋᛁ ᛅᚠᛏ ᚦᚢᚱᚢᛁ᛬ᛏᚱᚢᛏᚾᛁᚴ᛬ᛋᛁᚾᛅ᛬

6. ᚱᛅᚠᚾᚢᚴᛅ᛬ᛏᚢᚠᛁ᛬ᛅᚢᚴ᛬ᚴᚢᛏᛁᚾ᛬ᛅᚢᚴ᛬ᚴᛅᚢᛒᛚᛁ᛬ᚦᛅᛁᛦ᛬ᚦᚱᛁᛦ᛬ᚴᛅᚦᚢ᛬ᚦᚢᚱ
ᚢᛁᛅᛦ᛬ᚼᛅᚢᚴ᛬

7. ᛏᚢᚠᛅ᛫ᛚᛦᛏ᛫ᚴᛅᚢᚱᚢᛅ᛫ᚴᚢᛒᛚ᛫ᛘᛁᛋᛏᛁᚢᛁᛋ᛫ᛏᚢᛏᛁᛦ᛫ᚢᚠᛏ᛫ᛘᚢᚦᚢᚱ᛫ᛋᛁᚾᛅ᛫ᚴᚢᚾᛅ᛫ᚼᛅᚱ
ᛅᛏᛋ᛫ᚼᛁᚾᛋ᛫ᚴᚢᚦᛅ᛫ᚴᚢᚱᛘᛋᛋᚢᚾᛅᛦ

8. ᚴᛅᛁᚱᚢᛁ᛫ᛅᚢᚴ᛫ᚴᚢᛚᛅ᛫ᚱᛁᛋᛏᚢ᛫ᛋᛏᛅᛁᚾ᛫ᚦᛁᚾᛅ᛫ᛅᚠᛏᛁᚱ᛫ᛅᚾᚢᚾᛏ᛫ᚠᛅᚦ
ᚢᚱᛋᛁᚾ᛫ᛁᛋᚢᚾᛅᛋ᛫ᛅᚢᛋᛏᚱ᛫ᛏᛅᚢᚦᚱ᛫ᛘᛁᚦ᛫ᛁᚴᚢᛅᚱᛁ᛫ᚴᚢᚦᚼᛁᛅᛏᛒᛁᛅᛏ᛫ᛅᚾᚢᛏᛅᚱ

9. ᛫ᚴᚢᚾᚢᚱ᛫ᚴᛁᚱᚦᛁ᛫ᛒᚱᚢ᛫ᚦᚱᚢᚱᛁᚴᛋᛏᚢᛏᛁᚱ᛫ᛁᛘᚾᚱ᛫ᛅᛘᚢᚾᛏ᛫ᛏᚢᛘᚱ᛫ᛘᛁᚾ᛫ᛋᚢᚾᛘᛦ
ᚼᛁᛘᚱᛋᛏ᛫ᛅᚼᛁᚦᛘᛁ

10. ᛭ᛋᚢᛁᚼᛁ᛬ᛋᛅᛏᛁ᛬ᛋᛏᛁᚾ᛬ᚦᛅᛘ᛬ᛁᚠᛏᛁᛦ᛬ᛏᚢᛋᛏᛅ᛬ᚼᛁᚾ᛬ᛋᚴᛅᚱᛒᛅ᛬ᚠᛅᚢᚦᚢᚱᛋᛁᚾ᛬
ᚼᛅᚱᚦᛅ᛬ᚴᚢᚦᛅᚾ᛬ᛒᚢᛏᛅ᛬ᚢᛁᚱᚦᛁ᛬ᛅᛏ᛬ᚱᛅᛏᛅ᛬ᚼᚢᚴᛋ᛬ᚢᛒᛒᚱᛁᚢᛏᚱ

11. ᛁᚢᛅᚠᛁᚱ᛬ᚢᚠᚱ᛬ᚦᚢᚱᚢᚠᛘ᛬ᚾᚾᚾ᛬ᚱᛅᚢᚦᛅ᛬ᚱᛁᛅᛁ᛬ᚴᚱᚢ᛬ᚦᚠᚾᚠ᛬ᛅᚠᛅ᛬
ᚠᚱᛁᚦᚢ᛬ᛘᚢᚦᚢᚱ᛬ᛁᚾᚠ

12. ᛅᚾᚠᛘᛁᛚ᛬ᚢᚠ᛬ᚼᛏᛘ᛬ᚢᚾᚴ ᚱᛁᛁᚠᚦᚢ᛬ᛋᛏᛅᛁᚾ᛬ᚦᛅᛋᛋᛁ᛬ᛁᚠᛏ᛬ᛘᛅᚾᛅ᛬ᛘᛁᚾ᛬ᚠᚱᛁᚾᛏᛅ᛬
ᚦᛅᚾᛘ ᚢᛅᛋ᛬ᛚᛅᚾᛏᛁᚱᚦᛁ᛬ᚴᛁᛏᛁᛚᛘ᛬ᚦᛁᛘ᛬ᚾᚢᚱᚢᚾᛅ᛬

13. ᛬ᛅᛋᚴᛁᛚ᛬ᛋᛅᛏᛁ᛬ᛋᛏᛁᚾ᛬ᚦᛅᚾᛋᛁ᛬ᛅᚠᛏᛁ᛬ᛏᚢᚠᛅ᛬ᚴᚢᚱᛘᛋ᛬ᛋᚢᚾ᛬ᛋᛅᛦ᛬ᚼᚢᛚᛅᚾ᛬
ᛏᚱᚢᛏᛁᚾ᛬ᛋᛅᛦ᛬ᚠᛚᚢ᛬ᛅᛁᚠᛁ᛬ᛅᛏ᛬ᚢᛒ᛬ᛋᛅᛚᚢᛘ

14. ᛋᛅᚴᛋᛁ᛬ᛋᛅᛏᛁ᛬ᛋᛏᛁᚾ᛬ᚦᛅᛋᛁ᛬ᚼᚢᚠᛏᛁᛦ᛬ᚠᛋᛒᛁᚢᚱᚾ᛬ᛋᛁᚾ᛬ᚠᛁᛚᛅᚴᛅ᛬ᛏᚢᚴᛅᛋ᛬ᛋᚢᚾ᛬
ᛋᛅᛦ᛬ᚠᛚᚢ᛬ᛅᚠᛁ᛬ᛅᛏᛘᛒᛋᛅᛚᚢᛘ᛬ᛅᚾ᛬ᚢᛅ᛬ᛘᛅᚦ᛬ᛅᚾ᛬ᚢᛅᛒᚾ᛬ᛅᚠᚦᛁ᛫

15. ᛋᛦᛁᚱ᛬ᛅᚢᛁᚱ᛬ᚱᛦᚠᛁᚢ᛬ᚱᛁᛋᚦᚢ᛬ᛋᛅᛁᚾ᛫ᚦᛁᛘᛅᚠᛅᛁᚱ᛬ᛅᚢᚠᛅ᛬ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ᛬
ᛋᛁᚾ᛬ᚼᛁᛅᛚᛒᛁ᛬ᚴᚢᚦ᛬ᛋᛅᛚ᛬ᛅᚢᚠᛅ᛬

16. ᛅᚢᛋᛏᛘᚠᚦᚱᚴᚢᚦᚠᛅᛋᛏ ᛅᛦᛋᚢᚾᛏ᛫ᛚᛁᛏ᛫ᚱᛅᛁᛋᛅ᛫ᛋᛏᛅᛁᚾ᛫ᚦᛁᚾᚠᛅᚢᚠᛁᚱᚢᛅᛒᚱᚢᚦᛁᛋᛅ
ᚢᚴᚼᚠᚾᛚᛁᛏᛘᚱᛁᛋᛏᚾᚠᛁᚠᛏᛅᛚᚠᛏ

17. ᛬ᛅᚢᚦᚴᛁᛚ᛬ᚢᚴ᛬ᛋᚢᛁᚾ᛬ᚴᛁᚱᚦᚢ᛬ᚴᚢᛘᛚ᛬ᚦᚢᛋᛁ᛬ᛦᚠᛏᛁᛦ᛬ᚠᛋᚴᚢᛏ᛬ᚼᛚᚢ᛬ᚠᛅᚦᚢᚱ᛬ᛋᛁᚾ᛬
ᚴᚢᚦᛅᚾ᛬ᚦᛦᚠᚾ᛬

18. ᛌᛚᛁᚠᚱ ᚴᚢᚾᚢᚴᚱᛋᛅᚢᛁ ᛘᛁᛚᛁᛋᛅᛁᛘᚦᛁᛋᛅ

19. ᚼ ᛋᛁᚠᚢᚱᚦᚱ᛬ᛁᛚᚠ᛬ᚢᚾ᛬ᚱᛅᛁ᛬ᛅ᛬ᚱᚢᛘᛦᚱ᛬ᚦᛅᛦᚱ᛬ᛚᚢᚠᛅᚱ᛬ᛅᛁᚠᛅᚾ᛬ᛅᚠᛅᛁᚱ᛬ᛒᛅᛁ
ᛅᚱᚠ᛬ᛘᛅᛁ᛬ᚱ᛬ᛅ᛬ᚠᛦᚦᛁ᛬ᚼᛁᚠᛅᛁ᛬ᛘ᛬ᚢᛁᛚᛅᛁ᛬ᛅᛁᚠᛁ᛬ᚠᛅᛁ᛬ᛁᛚ᛬ᛅᛁᚱ᛬ᚢᛁᚦ᛬ᛅᚱᚱᛁ᛬
ᚠᛅᚱ᛬ᛒᛅᛁᛅ᛬ᛁᚾ᛬ᛘ᛬ᛒᚱᛅᚦᚱᛅ᛬ᚼ

Österreichische Nationalbibliothek
+Z166958902

